

GÜNEY CEPHESİNDE İNGİLİZ-FRANSIZ İŞGALLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR, SAVUNMA FAALİYETLERİ VE CEPHENİN ÖZELLİKLERİ

DIFFERENCES BETWEEN THE BRITISH AND FRENCH INVASIONS ON THE SOUTHERN FRONT, DEFENSIVE ACTIVITIES, AND THE PROPERTIES OF THE FRONT

РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ АНГЛИЙСКО-ФРАНЦУЗСКОЙ ОКУПАЦИЕЙ НА ЮЖНОМ ФРОНТЕ, ОБОРОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ И ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ФРОНТА

Levent ÜNAL*

ÖZ

İstiklal Harbi'nde Güney Cephesinde önce Mondros Mütarekesi öne sürülerek İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin işgalleri yaşandı. Buna tepki olarak Sivas Kongresi sonrası bölgede Kuvayimillie teşkilleri oluşturulmaya başlandı. Bu dönemde İngilizler, kendi işgal ettikleri yerleri Fransızlara devrederek çekildiler ve işgal bölgelerinde direniş başladı. Halkın mücadelesi sonucu Fransız kuvvetleri önce Maraş'ı, akabinde Urfa'yı terk ederek çekildiler. Fransızlar hem Güney Anadolu'da hem Suriye'de zor duruma düşünce geçici ateşkes talep ettiler ve bu dönemde Suriye'de büyük oranda kontrolü sağladılar. Geçici ateşkes sonrası Suriye'den takviye ettiği kuvvetlerle Antep ve Adana bölgesinde işgal faaliyetlerine ağırlık veren Fransızlar kısmi başarılar elde etseler de bölgede tutunamayacaklarını anladılar, bunun sonucunda Sakarya Zaferi sonrası TBMM Hükümeti ile Ankara İtilafnamesi'ni imzalayarak bölgeden çekildiler.

Güney Cephesi, Doğu ve Batı cephelerinden çeşitli yönlerden farklılık gösterdi. Bu farklılıklar; düşman kuvvetlerinin niteliği, işgalci güçlerin değişmesi, harekât alanının bütünlüğü, harekât nevelerindeki değişiklik, Kuvayimillie'nin yapısı ve özellikleri ile Ermenilerin kullanılması yönlerinden oldu.

Güney Cephesi'nde savunma faaliyetleri ve mücadele, cephenin değişik kesimlerinde birbirinden farklı mahiyette yürütüldü. Maraş ve Urfa'da çatışmalar yoğunlukla meskûn mahal muharebesi şeklinde gerçekleşirken, Adana bölgesinde gayri nizami harp uygulamaları ağırlıktaydı. Antep'te ise hem meskûn mahal muharebesi hem de kuşatmayı yarma harekâtı şeklinde icra edildi. Maraş'taki meskûn mahal muharebeleri şehir merkezinde başlarken, Urfa'da şehir merkezi dışından şehir merkezine doğru gelişti. Urfa'daki direnişte aşiretlerin büyük çoğunluğunun direnişe desteği dikkat çekiciydi. Antep Cephesi, Fransız

* **ORCID:** [0000-0003-4023-7064](https://orcid.org/0000-0003-4023-7064), Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, unallevant11@gmail.com, junal@baskent.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Ünal, L. (2023). GÜNEY CEPHESİNDE İNGİLİZ-FRANSIZ İŞGALLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR, SAVUNMA FAALİYETLERİ VE CEPHENİN ÖZELLİKLERİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (58), 173-200. DOI: [10.17498/kdeniz.1304191](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1304191)

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

kuvvetleri tarafından çepeçevre kuşatılan bir kentin, kendinden çok üstün düşmana karşı halk tarafından 10 ay süreyle başarıyla savunulmasıyla öne çıktı. Güney Cephesi'nin bir diğer önemli özelliği, Milli Mücadele'nin ilk kurşunun bu cephede atılması ve ilk zaferlerin bu cephede kazanılmasından kaynaklanmaktadır.

Aslında Güney Cephesi, büyük güçler tarafından işgal edilen ve silahlı kuvvetlerden yoksun işgalcilerle kendi başlarına mücadele etmek zorunda kalan milletler için örnek bir cephe'dir. Cephede yaşananlardan çıkarılacak çok dersler vardır. Bu cephe ile ilgili araştırmaları sürdürmek ve yürütülen mücadelenin anısını canlı tutmak, canları pahasına orada kahramanca direnen atalarımıza da bir vefa borcudur.

Bu makalenin amacı, Güney Cephesinde İngiliz ve Fransız işgalleri arasındaki farklılıkları ve bu cepheyi diğer cephelerden ayıran özellikleri açıklamak, cephede mücadelenin başından sonuna değin olan gelişmeleri bütüncül bir yaklaşımla ele alarak resmin tamamını göstermeye çalışmaktır. Çalışma için literatür taraması metodu ve nitel araştırma modeli kullanılmıştır

Anahtar Kelimeler: Güney Cephesi, Adana Savunması, Maraş Savunması, Urfa Savunması, Antep Savunması.

ABSTRACT

In the War of Independence, the Southern Front was first occupied by British and French forces on the grounds of the Mudros Armistice. In reaction to this, after the Sivas Congress, Kuvayimilliyeh organizations (nationalist forces) started to be established in the region. In this period, the British retreated by handing over the places they occupied to the French and resistance began in the occupied areas. The French forces withdrew first from Maraş and then from Urfa as a result of the people's struggle. When the French were put in a difficult position both in Southern Anatolia and Syria, they requested a temporary ceasefire, and during this period, they gained control in Syria to a great extent. After the temporary ceasefire, the French, who focused on occupation activities in the Antep and Adana region with the forces reinforced from Syria, realized that they could not hold on in the region, even though they achieved partial successes, and consequently, they signed the Ankara Treaty with the Government of the Turkish Grand National Assembly after the Victory of Sakarya and withdrew from the region.

The Southern Front differed from the Eastern and Western Fronts in several ways. These differences were in terms of the nature of the enemy forces, the change in the occupying forces, the integrity of the operational area, the change in the types of operations, the structure and characteristics of the Kuvayimilliyeh, and the use of Armenians.

On the Southern Front, defense activities and the struggle were carried out in different areas of the front in different ways. In Maraş and Urfa, the battles were mostly fought in the form of urban battles, while in the Adana region, irregular warfare practices were predominant. In Antep, on the other hand, both urban battles and siege-breaking operations took place. While the urban battles in Maraş started in the city center, those in Urfa developed from outside the city center to the city center. The support of the majority of the tribes for the resistance in Urfa was remarkable. The Antep Front stood out with the successful defense of a city surrounded by French forces for 10 months by the people against a far superior enemy. Another important characteristic of the Southern Front is that the first bullet of the National Struggle was shot on this front and the first victories were won on this front.

In fact, the Southern Front is a model front for nations that are occupied by superpowers and have to fight the occupiers on their own without armed forces. There are many important lessons to be learned from what happened on the front. Maintaining research on this front and keeping the memory of the struggle alive is a debt of loyalty to our ancestors who

heroically endured there at the cost of their lives.

The aim of this paper is to clarify the differences between the British and French occupations on the Southern Front and the characteristics that distinguish this front from other fronts and to try to portray the whole picture by taking a holistic approach to the developments from the beginning to the end of the struggle on the front. The literature review method and qualitative research model were used for the study.

Keywords: Southern Front, Adana Defense, Maraş Defense, Urfa Defense, Antep Defense.

АННОТАЦИЯ

Во время Войны за независимость сперва было выдвинуто Мудросское перемирие, после чего британские и французские войска вторглись на Южный фронт. В ответ на это, после Сивасского съезда в регионе стали формироваться национальные войска. В этот период англичане отошли, передав свои оккупированные территории французам и на оккупированных территориях началось народное сопротивление. В результате народной борьбы французские войска сначала покинули Мараш, а затем Урфу и отступили. Когда французы попали в сложную ситуацию как в Южной Анатолии, так и в Сирии, они потребовали временного прекращения огня. В этот период они в значительной степени контролировали Сирию. После временного прекращения огня французы, сосредоточившие силы, усиленные ими из Сирии, на оккупационных районах Антеп и Адана, поняли, что им не удержать этот район, хотя и добились частичного успеха. В результате после Сакарыйской победы они ушли из региона, подписав Ангорское соглашение с правительством Великого национального собрания Турции.

Южный фронт несколько отличался от Восточного и Западного фронтов. Эти различия состоялись в следующем: характер сил противника, смена оккупационных войск, целостность района операции, изменение видов операций, структура и особенности национальных военных войск Турции, использование армян окупантами.

Оборонные действия и борьба на Южном фронте велись по-разному на разных участках фронта. В то время как конфликты в Мараше и Урфе в основном происходили в форме боевых действий в жилых районах, в районе Аданы преобладали нетрадиционные боевые действия. В Антепе он вёлся и как бой за жилой район, и как операция по прорыву осады. В то время как жилые бои в Мараше начались в центре города, но в Урфе они развились из-за пределов центра города по направлению самого центра города Урфа. Антепский фронт стал успешной обороной при окружении французскими войсками города, в котором местный народ сыграл огромную роль в течение 10 месяцев. Ещё одна важная особенность Южного фронта состоит в том, что на этом фронте была выпущена первая пуля Национальной борьбы и на этом фронте были одержаны первые победы.

Фактически Южный фронт, оккупированным великими державами, является образцовым фронтом турецкого народа который был вынужден бороться в одиночку без собственных вооруженных сил. Исследования по поводу этого фронта и сохранение памяти о национальной борьбе — это долг верности нашим предкам, которые сопротивлялись ценой своих жизней.

Цель данной статьи показать различия между английской и французской оккупацией Южного фронта и особенности, отличающие этот фронт от других фронтов, а также попытаться показать всю картину, рассматривая события на фронте от начала до конца освободительной борьбы. Для исследования использовались метод обзора литературы и модель качественного исследования.

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

Ключевые слова: Южный фронт, оборона Аданы, оборона Мараша, оборона Урфы, оборона Антепа.

1. GİRİŞ

İstiklâl Harbi'nde Güney Cephesi terimi genel olarak Fransa işgalindeki bölge için kullanılmıştır. Cephe genel olarak doğuda Urfa, batıda Silifke, kuzeyde Toroslar ve güneyde Akdeniz ile sınırlıdır. Güney cephesinin doğusu Elcezire Cephesi olarak adlandırılmaktadır. Güney Cephesinde Fransız kuvvetleri ve Ermeni çeteleriyle muharebeye tutuşurken, Elcezire Cephesinde Musul bölgesinde bölge halkının İngiliz kuvvetlerine karşı yürüttüğü mücadeleyle dolaylı destek sağlanmıştır.

Birinci Dünya Harbi sonunda Güney Cephesinde 7.Ordunun lağvedilmesi üzerine sadece 2.Ordu birlikleri kalmıştı. 2.Ordu da Mondros Mütarekesinin ardından İtilaf Devletlerinin Osmanlı Hükümeti nezdinde yaptığı baskı sonucu bölgeyi boşaltarak kuzeye çekildi. Bu suretle İngiliz ve Fransız kuvvetler bölgeyi sorun çıkmadan kolayca işgale başladılar.

Bunun yanında Ermeniler de İtilaf kuvvetlerinin desteği, yardımı ve hoşgörüsü sayesinde bölgede Türklere yönelik saldırılarını arttırdılar. Bu durum halka kendini savunmak dışında seçenek bırakmadı. Ancak bir yönlendirme olmadan halkın kendi başına teşkilatlanmaya gitmesi mümkün değildi. Bu görevi Sivas Kongresi sonrası Temsil Heyeti üstlendi. Temsil Heyeti işgal bölgelerinde milli kuvvetlerin teşkili için görevlendirmeler yaptı ve halkı yönlendirdi. Bu teşkilleri silah, teçhizat ve mühimmat yönünden desteklemek ve mümkün olduğunca takviye etmek maksadıyla da en yakındaki askeri birliklere talimatlar verildi.

Güney Cephesi İtilaf Devletleri için farklı anlamlar ifade ediyordu. Birinci Dünya Harbi'nde Irak, Yemen, Hicaz, Kanal-Sina, Kuzey Afrika (Libya) ve Filistin-Suriye cephelerinde doğrudan Osmanlı orduları ile savaşan İngilizler için Güney Cephesi dört yönden önemliydi:

- Hindistan yolunun güvenliğinin sağlamak,
- Petrolün stratejik öneminin ortaya çıkmasından sonra muhtemel petrol rezervlerinin kontrolünü sağlamak için Ortadoğu'yu kendi çıkarlarına göre yeniden şekillendirmede bölgenin kuzeyini emniyete almak,
- Güney Cephesini Fransa'ya karşı bir koz olarak kullanmak,
- Anadolu'da ortaya çıkacak muhtemel bir ulusal direnişe karşı Türkler için bu bölgede tehdit unsuru oluşturmak.

Fransa, uzak mesafeli sömürge rekabetinde İngiltere'nin gerisinde kalınca daha yakın hedeflere yöneldi. Bu hedeflerden biri de Doğu Akdeniz'i egemenliği altına almaktı. Bu kapsamda Fransa, kendince tarihi bağ kurduğu Suriye'nin Akdeniz kıyılarına, özellikle Lübnan bölgesine ilgi duyuyordu. Bununla birlikte Doğu Akdeniz kıyıları ve Suriye'nin egemenliği, kuzeyde Toros Dağlarına kadar olan bölgenin elde bulundurulmasına bağlıydı. Bölgenin güvenliği için yeterli kuvveti olmayan Fransa, güvenliği iki şekilde sağlayabileceğinin bilincindeydi. Birincisi coğrafyadan istifade etmek, ikincisi demografik yapıyı değiştirmek. Coğrafyadan istifade Toros tünellerinin kontrolü ile mümkündü. Suriye ve Çukurova'nın Anadolu ile irtibatının kesilmesi ve bölgenin daha az kuvvetlerle savunulabilmesi ancak Toros tünellerinin kontrol edilmesine bağlıydı. Demografik yapının değiştirilmesi de bölgedeki nüfus yapısının Ermeniler lehine değiştirilmesi suretiyle olabilirdi. Suriye'nin kuzeyinde kendi kontrolünde bir Ermeni yönetimi Fransa'nın işini oldukça kolaylaştırırdı.

Fransa'nın Güney Cephesi ile ilgisi sadece jeopolitik sebeple değildi, ekonomik çıkarlar da çok önemliydi. Bölgenin liman kapasitesi, tarımsal verimi ve pazar olanakları,

Birinci Dünya Harbi'nden neredeyse yıkılmış halde çıkan Fransa için büyük bir ekonomik fırsat sunuyordu. Fransa bu fırsatı boşa harcamak niyetinde değildi.

2. GÜNEY CEPHESİNİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Güney Cephesi doğuda Urfa bölgesinde Belin Çayından batıda Silifke bölgesindeki Göksu Çayı arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Cephenin kuzeyini Toros Dağları örtmektedir, dolayısıyla bölgenin kuzeyi dağlıktır. Arazi güneye doğru alçalır (Nur Dağları kesimi hariç) ve alçak yayla ile düz ovaya dönüşür.

Nur Dağları ve kuzeyinde Ceyhan Nehri ile doğuda Fırat Nehri cepheyi genel olarak dört savunma bölgesine ayırmaktadır. Fırat Nehrinin doğusunda Urfa, Fırat Nehri ile Nur Dağları ile arasında Antep, Ceyhan Nehri doğusunda Maraş ve Nur Dağları ile kuzeyinde Ceyhan Nehrinin batısı Adana savunma bölgesini oluşturmaktadır.

Bölgede başlıca iki dağ bloğu uzanır. Kuzeyde Toros Dağları güneybatı- kuzeydoğu, Nur Dağları güney-kuzey uzanımındadır. Toroslar genel olarak sarp vadi ve yamaçlar ihtiva ettiğinden geçiş yerleri Gülek Boğazı kesimindeki tünellerle sınırlıdır.

Ova niteliğindeki Adana bölgesinde Çukurova, Maraş civarında Yukarıova ve Urfa bölgesinde Harran ovaları mevcuttur. Antep bölgesi de alçak yayla niteliğindedir. Ovalar içerisinde en verimli Çukurova'dır.

Bölgede belli başlı nehir ve ırmaklar, doğudan batıya doğru, Fırat Nehri, Asi Nehri, Ceyhan Nehri, Seyhan Nehri ve Göksu Irmağı'dır. Bu nehir ve ırmaklar kuzey-güney doğrultusunda aktığından ve geçiş yerleri sınırlı olduğundan, bölgede doğu-batı istikametinde harekâtı engeller, köprü ve geçiş yerlerine kanalize eder. Nehirlerden başka bölgede dağlık kesimler gerek dik ve sarp yamaçları dolayısıyla, gerekse üzerlerindeki ormanlar veya sık ve yoğun fundalıklar sebebiyle askerî harekâtı engelleyen yapıya sahiptir.

Bölgenin kuzey kesimi yayla iklimine sahipken güneye doğru sıcaklık artar. Yaz aylarında sıcaklık çok yükseldiğinden güneydeki ovalık kesimde harekât güçleşir, askerler için sağlık sorunları yaratır.

Bölgenin nüfusu Millî Mücadele döneminde 2 milyon civarındaydı. Bu nüfusun üçte ikisini çoğunluğu Türkler olmak üzere Müslümanlar, dördte birinden az kısmını Ermeniler, % 13'nü Rumlar, Suriyeli Hıristiyanlar ve Yahudiler teşkil ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret yönünden gelişmiş olan bölgede doğuda İskenderun, batıda Mersin iskeleleri Anadolu'nun dışarıya açılan iki önemli ticari kapısı konumundaydı.

3. GÜNEY ANADOLU'NUN İŞGALİ

1918 yılı Eylül ayı sonunda Bulgaristan ordusu tarafından savunulan Makedonya (Selanik) Cephesi'nin çökmesi üzerine Bulgaristan 29 Eylül 1918'de Selanik Ateşkes Antlaşması ile savaştan çekildi.

Makedonya Cephesinin yarılması ve Bulgaristan'ın mütareke imzalaması bir yerde tüm İtilaf Devletleri için sonun başlangıcı oldu, artık hiçbir İtilaf ordusunun savaşı sürdürme olanağı kalmadı. Bu sebeple 1918 yılı Ekim ayının hemen başında sırasıyla Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti de ateşkes talebinde bulundu. 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Mondros Ateşkes Antlaşması (Mütarekesi) imzalandı. Antlaşmanın imzalanmasının hemen ardından da İtilaf Devletleri daha önce aralarında yaptıkları gizli antlaşmalara göre işgallere başladılar.

İşgal konusunda İngilizler daha hızlı hareket ediyorlardı, 9 Kasım 1918'de hem Musul'u işgal ettiler hem de İskenderun'a asker çıkarttılar.

Mütareke hükümlere aykırı olarak başlayan işgallere ne yazık ki İstanbul Hükümeti seyirci kaldı, ses çıkarmadı. Bu durumda İtilaf Devletlerinin taleplerinin ardı kesilmedi. İskenderun'un işgalinin ardından İngilizler 22 Kasım 1918'de Osmanlı Devleti'ne nota

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

vererek Pozantı'ya kadar olan toprakların boşaltılmasını, bunun da 15 Aralık 1918'e kadar tamamlanmasını istediler.

Aslında başlattıkları işgaller gibi bu istekleri de Mondros Mütarekesi'ne aykırı idi. Suriye'deki ordular zaten mütarekeden önce Suriye'den Halep'in kuzeyine çekilmiş, yeni bir cephe kurulmuş, Suriye ile bir alaka kalmamıştı. Mustafa Kemal'in başında bulunduğu 7.Ordu karargâhı ile Yıldırım Ordular Grubu 7 Kasım 1918'de İngilizlerin tazyiki ile lağvedilmişti. Bir müddet sonra 7.Ordu ile 2.Ordu birleştirilmiş, kumandanlığına getirilen Nihat Paşa kısa bir zaman Adana'da kalmıştı (Cebesoy, 2000: 42, 45). Kilikya'daki kuvvetlerin mütarekenin 16. maddesine göre Osmanlı Devleti ile yapılacak müzakereler sonucunda kararlaştırılacak şekilde ve asayiş muhafaza edecek miktar bırakıldıktan sonra geri çekileceği kabul olunmuştu. Hâlbuki şimdi İngilizler 22 Kasım notasıyla tek taraflı çekilme istiyor; ayrıca bu istek hemen yerine getirilmezse yeniden savaşa başlayabileceklerini, bu durumda Osmanlıların daha zararlı çıkacağını bildiriyorlardı. Hükümet İngilizlerin baskısıyla Kilikya'nın boşaltılma kararını ilgili ordulara 23 Kasım 1918'de tebliğ etti (Ener, 1965: 2). Komutanların gayesi boşaltma yapılırken hiç değilse elde bulunan malzemeleri olabildiğince kurtarmaktı. Ancak bu işlemin yapılması için zamana ihtiyaç vardı. 2. Ordu Komutanı İngilizlerden 12 günlük ilave süre koparmaya muvaffak oldu. Ancak erzak ve malzemenin taşınmasında birçok güçlük bulunuyordu. Malzemenin bir kısmı taşınabildi, önemli bir bölümü mecburen bırakıldı (Tansel II, 1991: 48-49). 2.Ordu Komutanı Nihat Paşa ordu karargâhını Konya'ya taşıdı, böylece 26 Aralık 1918 tarihi itibarıyla Adana'da hiçbir askerî birlik kalmadı (Erdaha, 1975: 303; TİH IV, 2009: 41).

Fırat'ın doğusundan sorumlu olan ve başında Ali İhsan Paşa'nın bulunduğu 6.Ordu Musul'dan Nusaybin'e çekilmişti. Şimdi Urfa'nın işgalinden az önce İngilizlerin baskısıyla 6.Ordu lağvedilip silahların teslimi istendi. 15 Şubat 1919'da Erkân-ı Harbiye'den gelen telgrafla 6.Orduya son verildi, yerine teşkil edilen 13.Kolordu Komutanlığına Ahmet Cevdet Bey atandı. Görevi sona eren Ali İhsan Paşa İstanbul'a döndüğünde İngilizlerce tutuklanarak Malta'ya sürüldü (Şıvgın, 2014: 6).

Türk ordusu henüz bölgeyi boşaltmaya çalışırken İtilaf kuvvetleri işgal faaliyetlerine devam ediyorlardı. Musul ve İskenderun'dan sonra İngilizler 6 Aralık 1918'de Kilis'i ve 17 Aralık 1918'de Antep'i işgal ettiler. İngilizlerin Antep'i işgal ettiği gün Fransızların da Adana bölgesinde işgalleri başladı. İlk kafilede Fransızlar Mersin'e bir alay kadar kuvvet çıkarttılar. Mevcudu 1.500 kişi olan bu kuvvetin yarısından fazlasını Fransız üniforması giymiş Ermeni askerler oluşturuyordu.

Çıkarma harekâtı tamamlanınca Fransız görev kuvvetinden bir tabur kadar (600 civarında) asker Adana'ya hareket ettirildi. Mersin ve Adana dışında Fransızlar bölgede önemli gördükleri Tarsus, Yenice, Kelebek, Pozantı, Toprakkale, Osmaniye, Ceyhan ve İskenderun tren istasyonlarına birer müfreze sevk ederek kontrol altına aldılar (Bıyıklıoğlu, 1999: 81-93).

Fransızların Adana bölgesinde işgal faaliyetleri 1918 yılı sona ermeden tamamlandı. Tüm bu işgaller yaşanırken halk tedirgin ve büyük üzüntü içindeydi. Fransızların himayesinde Ermeniler Türklere saldırmaya başladılar. İşgali ve Ermeni saldırılarını kınamak için yapılan protesto girişimlerinden sonuç alınamadı. Bu çaresizlik Adana ileri gelenlerini 1918 yılı sonlarında Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adıyla bir teşkilat kurmaya sevk etti. Bunun yanı sıra silahlı direniş hareketleri de başladı. 19 Aralık 1918'de Dörtöyol'da Özerli Köyünde Fransız üniformalı Ermeni askerlerin hakaretlerine karşı çıkan köylüler katledildiler. Fransız birliği Özerli'den Karakese Köyüne geldiğinde bu kez buradaki köylülerin ateşiyle karşılaştı. Böylece Millî Mücadelenin ilk kurşunu Güney Cephesinde Dörtöyol bölgesinde atılmış oldu. Buradaki çatışmalarda kardeşini kaybeden Kara Hasan adında bir vatansever, etrafına topladığı adamlarla 1919 yılı başlarında dağa çıkıp

Anadolu'daki ilk direnişini başlattı (Turan, 2006: 235-236). Bölgede Fransız işgaline karşı silahına davranan diğer gönüllülerin de katılımıyla Kara Hasan kısa sürede Nur (Amanos) Dağlarında 300 kişilik bir çete oluşturdu ve Fransızlarla mücadeleye girişti. Ancak bu mücadele o dönem yaygınlaşarak örgütlü bir direnişe dönüşmedi.

Fransızların Adana bölgesinde doğuda Nur Dağlarından batıda Silifke'ye ve kuzeyde Toroslara kadar geniş bir bölgeyi 1919 yılı başlarına kadar işgalinin ardından bu kez İngilizler Nur Dağları-Ceyhan Nehri hattının doğusuna yayılmaya başladılar ve 22 Şubat 1919'da Maraş'ı, 24 Mart 1919'da Urfa'yı işgal ettiler (TİH I, 1962: 104; Ünalp: 2018: 209). Dolayısıyla 1919 yılı ilkbaharına kadar olan dönemde Güney Cephesi'nin Adana bölgesini Fransızlar, cephenin doğu kesimini İngilizler işgal altına almış oldular.

4. KUVVET DURUMU

Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Millî Mücadele'yi başlatırken Güney Cephesinde Fırat Nehrinin doğusu 13.Kolordu, Torosların kuzeyi 2.Ordu sorumluluğunda idi.

Mondros Mütarekesi öne sürülerek Osmanlı orduları 26 Aralık 1918'de Pozantı'ya kadar olan bölgeyi boşaltmaya zorlandığından, doğuda Belin Çayı ile batıda Göksu Çayı arasında Torosların güneyindeki bölgede Türk ordusundan herhangi bir kuvvet bulunmuyordu. Bölgede sadece kışla muhafızları ile askerlik şubelerinde görevli askerler kalmıştı.

13.Kolordu Malatya'daki 12.Süvari Alayı hariç tüm birlikleriyle Fırat Nehri doğusunda tertiplenmişti. Kolordunun personel mevcudu 4800 kişi civarındaydı. Ordudan kolorduya dönüştürülmesine karşın İngilizlerin baskısı ile zorla yapılan terhisler sebebiyle birliklerin hazır mevcutları kadro mevcutlarının onda biri seviyesine düşmüştü.

Birinci Dünya Harbi sona ererken Adana'da bulunan 2.Ordu, mütareke sonrası Torosların kuzeyine çekilmek zorunda kalınca, Ordu karargâhı ile 12.Kolordu Konya'da, 20.Kolordu Ankara'da ve 3.Kolordu Sivas'ta tertiplendi.

Güney Cephesinde Irak'ın kuzeyinde İngilizlerin Musul ve çevresinde üç tugaylı 18.Hint Tümeni bulunmaktaydı. Bölgede dağınık tertiplenen tümen birlikleri özellikle Musul'un doğusunda ve Süleymaniye çevresinde yerel Türkler ve Kürtlerle sık sık çatışmak zorunda kalıyorlardı. İngiliz işgalindeki Maraş'ta bir Hint süvari alayı, Antep'te takviyeli bir Hint süvari tugayı ve Urfa'da tabur çapında bir kuvvet konuşlanmıştı. İşgal altındaki bu yerlerde İngiliz askerlerinin yanı sıra silahlı Ermeni gönüllüler de bulunmaktaydı.

Adana ve çevresini işgal eden Fransızlar bölgeye Şark Ordusundan 1.Doğu Tümenini sevk etmişti. Tümenin iki alayı Adana'da, birer alayı da Tarsus ve Mersin'de idi. İslâhiye, Bahçe, Ceyhan ve Pozantı'da da takviyeli birer Fransız taburu tertiplenmişti. Adana'daki iki alaydan biri Ermeni Alayı idi. Bunun dışında göç edenlerden geri dönen Ermeniler de silahlandırılarak Türklere karşı kullanılıyordu. İngilizlerin Antep, Maraş ve Urfa'nın işgal sorumluluğunu devretmesini müteakip 1.Doğu Tümeni bu kadar geniş bölgenin işgalinde yetersiz kalınca Şark Ordusu Komutanı 2.Fransız Tümenini Kilis'e getirtti. Bu iki tümen dışında Antep kuşatmasını takviye için 1920 Sonbaharında Suriye'den 4.Fransız Tümeni getirilse de harekât sonrası tekrar Suriye cephesine çekildi (TİH IV, 1966: 46). Yine bunun yanında ihtiyaç halinde Suriye'den kısa süreliğine birçok Fransız kuvveti takviye olarak bölgeye sevk edildi. Neticede Fransızlar 60-70 bin civarında bir kuvveti Güney Cephesine tahsis etmek zorunda kaldılar.

5. SİVAS KONGRESİ SONRASI GELİŞMELER

4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleşen Sivas Kongresi'nde Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin birleştirilmesi kararı alındı. Güney Anadolu'da milli kuvvetlerce

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

silahlı direnişin etkili yürütülmesi için cephe üç bölgeye ayrıldı. Adana bölgesi 20.Kolordu Komutanlığının, Maraş ve Antep bölgeleri 3.Kolordu Komutanlığının ve Fırat'ın doğusu 13.Kolordu Komutanlığının sorumluluğuna verildi. Bu sorumluluk bölgesi tahsisini müteakip de Kolordu Komutanları kendi sorumluluk sahalarını alt bölgelere ayırarak teşkilatlanma faaliyetlerini başlattılar.

Sorumluluk bölgelerinin tahsisinden sonra, Sivas'ta 16-28 Kasım 1919 tarihleri arasında gerçekleşen komutanlar toplantısında işgal bölgesinde hareket tarzlarına yönelik bir talimat hazırlandı. Talimatta; bölgenin demografik yapısının korunması, diğer deyimle Ermeni nüfusuna göre fazla olan Türk nüfus üstünlüğünün devam ettirilmesi için özellikle yabancılara, Hıristiyanlara toprak satılmaması ve kesinlikle göç edilmemesi vurgulanıyordu. Bunun yanında herkesin milli birlik ve beraberlik duygusu içinde, karşılıklı yardımlaşarak hareket etmesi, kolluk gücü (jandarma, polis, beğçi vb.) ile ilgili kurullarda mutlaka Türklerin kullanılması ve milli teşkiller oluşturulurken bunların idaresi için Kolordu Komutanlarının rütbeli personel veya tecrübeli vatansız kişileri görevlendirmesi gerektiği belirtiliyordu.

Milli kuvvetlerin teşkilinde alınacak tedbirlere ilişkin talimatın devamında bu teşkillerin nasıl oluşturulacağı açıklanıyordu. Buna göre gizliliğe vurgu yapılarak direniş ruhunu arttırmak, yüceltmek ve teşkilatlanma faaliyetlerini kolaylaştırmak için İslam cemaati şeklinde ve camilerin, mescitlerin etrafında yapılanmanın uygun olacağı belirtiliyordu. Bu çerçevede her köy veya mahallede bir takım (40-50 kişilik) oluşturulması ve takım komutanlığı görevini camilerin imamlarının/müezzinlerinin yürütmesi gerektiği belirtiliyordu. Milli teşkillerin oluşturulması ve idaresinde askerlik şubelerine büyük sorumluluk düşüyordu. Şubelerin rütbeli personeli bölük komutanlığı, şube başkanları tabur komutanlığı görevini yerine getirecekti (TİH IV, 2009: 55-56).

Güney bölgesinde milli teşkilere ilişkin bu gelişmeler olurken Ortadoğu'da da dengeler değişiyordu. ABD'nin buraya yönelik kendi özel politikaları İngiltere'yi bölgede inisiyatifini koruyacak ve çıkarlarını gözetecek daha hızlı kararlar almaya zorladı. Bu kapsamda İngiltere bölgede Fransa'nın etkinliğini zayıflatmaya yönelik örtülü siyaset yerine uzlaşma diplomasisine yöneldi.

İngiltere Birinci Dünya Harbi ortalarında, Rusya ile sınır komşusu olmamak için Sykes-Picot Antlaşması ile Fransa'ya bıraktığı Irak'ın kuzeyinde Musul bölgesini, Rusya artık savaştan çekildiğinden geri almak istiyor, zengin petrol yataklarına sahip bu bölgeyi ele geçirmek için de koz olarak Anadolu'nun güneyinde İskenderun, Antep, Maraş ve Urfa'yı işgal altında tutuyordu.

İngiltere görüşmeler esnasında Musul bölgesine karşılık koz olarak işgal altında tuttuğu bu şehirleri Fransa'ya devretmeyi teklif etti. Fransa'nın bu teklife karşı gelecek veya itiraz edecek durumu yoktu. Fransız Şark Ordusunun mevcudunun yetersizliği ve Suriye'de yakın zamanda başlaması beklenen Arap direnişi tehlikesi Fransa'yı İngiltere'ye olumlu cevap vermek zorunda bıraktı, iki ülke 13 Eylül 1919'da anlaştı.

Suriye İtilafnamesi adıyla anılan antlaşmaya göre; İngiliz birlikleri 1919 yılı sonbaharından itibaren Suriye toprakları ile Güney Anadolu'da işgal ettikleri yerlerden çekilecek, buraları Fransız birliklerine devredeceklerdi (TİH I, 1962: 78; Barr, 2016: 99). Bu antlaşmayla İngiltere'nin çekilerek bölgenin tümüyle Fransa'ya devredilmesi Şeyh Faysal'ın büyük Arap Krallığı hayallerinin sonu demekti, Arap milliyetçiler buna sert tepki gösterdiler. Nitekim Fransızlarla görüşmek için Paris'e giden Faysal'a, düzen ve asayiş sağlayabildiği sürece kendisinin sadece Şam'da hüküm sürebileceği bildirildi. Mutsuz şekilde Paris'ten dönen Faysal silahlı mücadeleye hazırlanmaya başladı (Macmillan, 2004: 398; Kılınçkaya, 2004: 138-139).

Suriye'de bu gelişmeler olurken Anadolu'da da güneyde işgal altındaki yerlerde halk artık harekete geçmek üzereydi. Nitekim Antep Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin talebi

üzerine, Temsil Heyeti 13 Ekim 1919'da Üsteğmen Asaf (Kılıç Ali)'ı Maraş ve Antep'te millî kuvvetleri teşkil etmekle görevlendirdi (Turgut, 2013: 83; Atatürk, 2004: 218). Bundan sonra Güney bölgesinde Kuvayımillîye teşkilleri daha etkin oluşturulmaya başlandı.

1 Kasım 1919'da Adana bölgesinde Kilikya Kuvayımillîyesi teşkil edilerek komutanlığına Binbaşı Kemal (Doğan) "Kozanoğlu Doğan Bey", yardımcılığına da Yüzbaşı Osman Nuri (Tufan) "Aydinoğlu Tufan Bey" takma adlarıyla görevlendirildiler.

Millî Mücadele süresince Güney Cephesinde kuvvet kullanımında doğrudan askeri birliklerin kullanılmasından kaçınıldı, mücadele esas olarak Kuvayımillîye teşkilleri tarafından yürütüldü, askeri birlikler örtülü destek sağladı. Hatta bu kapsamda, bölgede Kuvayımillîye teşkilatlarını oluşturmak ve bu teşkillere komuta etmek üzere Temsil Heyeti tarafından görevlendirilen subayların tamamı da bölgeye geldikten sonra faaliyetlerini takma adlarla sanki sivil vatandaş gibi sürdürdüler. Bunun çeşitli sebepleri vardı. En önemli sebep, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadeleyi yürütürken İtilaf Devletleri içerisinde İngiltere, Fransa ve İtalya'ya karşı doğrudan yeni bir savaşı başlatmaya yönelik askeri angajmanlardan kaçınma stratejisi idi. Diğer bir etken, Mondros Mütarekesi'nin uyulması gereken yasal bir belge olarak kabul edilmesinden ve önce Temsil Heyeti'nin, TBMM açıldıktan sonra Ankara Hükümetinin bu belgeye aykırı davranışlar sebebiyle zor duruma düşmemesine özen gösterilmesinden kaynaklanıyordu. Bunun yanında Millî Mücadelenin kaderinin Batı Cephesinde belirleneceği değerlendirildiğinden, bu cephenin aleyhine başka cephelere kuvvet tahsisi yapmamaya özen gösteriliyordu ve nihayet işgallere karşı direnişin haklılığını dünyaya daha etkinlikle göstererek özellikle Avrupa kamuoyunun desteğini almak maksadıyla askeri birliklerin kullanılmasından kaçınılıyordu.

Adana bölgesinde Kuvayımillîye teşkillerinin oluşturulduğu dönem aynı zamanda Antep, Maraş ve Urfa'daki İngiliz kıtalarının yerlerini Fransızlara devrettikleri tarihlere denk geldi. Suriye İtilafnamesi kapsamında İngilizlerin Antep, Maraş ve Urfa'dan çekilecekleri haberi alınınca Temsil Heyeti bölgedeki teşkilatlanma çalışmalarına hız verse de henüz teşkilat çalışmaları devam ederken 1919 yılı Ekim ayı sonundan itibaren İngilizler İskenderun üzerinden çekilmeye başladılar.

Gerek Temsil Heyeti gerek Türk halkı, İngiliz ordusunun çekilmesiyle şehirlerin işgalinin Fransızlara devredilmesinin sonuçlarını gayet açıklıkla görüyordu, Adana bölgesinde yaşananlar bunun açık göstergesiydi. Bu sebeple Fransız işgaline karşı yoğun bir tepki ve itiraz oluştu. Buna karşın İngiliz kuvvetleri çekilmeyi sürdürerek 29 Ekim 1919'da Kilis'i, 30 Ekim 1919'da Maraş'ı ve Urfa'yı, 5 Kasım 1919'da Antep'i boşaltarak Fransızlara devrettiler.

Halk İngiliz işgallerini geçici görüyordu, ancak işgallerin Fransızlara devredilmesi, yaşanan işgallerin hiç de geçici olmayacağını gösteriyordu. Bu sebeplerle çeşitli mitinglerle işgaller protesto edildi. Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleriyle Fransız Yüksek Komiserliğine çok sayıda protesto telgrafı çekildi (Sonyel, 1973: 196; Yavuz, 1994: 37). Bu protestolar Mustafa Kemal Paşa'nın faaliyetlerini yakından izleyen Fransızları ilk defa endişeye sevk etti. Çünkü tüm bu direniş alametlerininsebebinin Mustafa Kemal Paşa olduğunu anladılar.

6. BÖLGEDE İNGİLİZ VE FRANSIZ İŞGALLERİ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Aslında görünürde her iki işgal yönetimi de birbirine benzemekteydi, her iki işgalci güç de işgal ettikleri şehir ve kasabalarda benzer uygulamalarda bulunuyorlardı. Örneğin İngilizler işgal için geldikleri Antep'te önce telgrafhaneyi basarak haberleşmeye el koydular (Pamuk, 2009: 83), sonra hükümet konağını bastılar ve tehirden sorumlu tuttıkları bazı

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

yöneticileri Halep'e, oradan da Mısır'a sürgüne gönderdiler. Yine halkın elindeki silahları ekmek bıçaklarına kadar topladılar, sonrasında da silahların hepsinin teslim edilmediğini bahane göstererek sıkıyönetim ilan ettiler, evleri basarak silah araması yaptılar. Neticede İngilizler Antep'te 14 araba silah teslim aldılar (Lohanizade, 1989: 19), bunun yanında işgal ettikleri yerlerde resmî makamlara Türk bayrağı çekilmesine mâni oldular. Urfa'da Cerablus nahiyesini işgal ettikleri zaman nahiye müdürünü gözaltına alarak görevden uzaklaştırdılar, Suruç kazasında tüm idarecileri değiştirdiler (Özçelik, 2003: 46).

İngiliz işgallerinin bir başka özelliği de Ermenilere karşı sıcak tavırları oldu. İşgal bölgelerine ilk gittiklerinde yerli Ermeniler İngiliz işgal kuvvetlerini coşkulu törenlerle ve çiçek buketleriyle karşıladılar. Maraşlı, Zeytunlu, Antep, Urfa yerli Ermeniler İngilizler şehre girerken "Yaşasın İngilizler, yaşasın Ermeniler; kahrolsun Türkler!" diye bağırdılar (TIH IV, 2009: 53). Sadece yerli Ermeniler değil, işgal sırasında Suriye'den İngilizlerle birlikte çok sayıda Ermeni de gelmişti. Ayrıca sadece Birinci Dünya Savaşı'nda tehcirle gidenler değil, değişik yörelerden; Sivas, Kayseri, Erzurum vb. birçok yerde toplanan Ermeniler bölgede Ermeni nüfusunu çok göstermek için bölgeye bilinçli olarak sevk edilmişlerdi (Pamuk, 2009: 83). İngilizlerden destek alan Ermeniler işgal bölgelerinde Müslüman halka çeşitli baskılar yaptılar, zulüm uyguladılar. Ancak Fransız işgali altında olduğu gibi çok da serbest hareket edemediler, bir yerde kendilerini sınırlamak zorunda kaldılar.

Fransız işgali İngilizler göre daha sert ve acımadı. Fransızlar, halka karşı sert ve katı bir tutum sergilemeleri halinde işgalin daha etkili ve sorunsuz olacağını düşünüyorlardı.

Ermenilere hamilik konusunda Fransızlar İngilizlere göre daha hevesliydi. Bu sebeple Maraş, Urfa ve Antep'in işgal sorumluluğunu İngilizlerden devralmak için geldiklerinde Fransız kuvvetleri şehir girişlerinde Ermeniler tarafından İngilizlere göre çok daha gösterişli törenlerle karşılandılar.

Ermenilerin Fransızları bu kadar büyük bir coşkuyla karşılamaları sebepsiz değildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusuyla silahlı çatışmaya giren Çukurova Ermenileri muvaffak olamayınca kaçmışlar ve Fransız Deniz Kuvvetlerinin yardımıyla Mısır'ın Akdeniz kıyısındaki Port Said şehrine getirilmişlerdi. Fransızlar bunları Osmanlılara karşı kullanmayı tasarladılar, böylece Legion d'Orient (Şark Lejyonu) fikri doğdu. Fransızlar bu şark lejyonuna silah verip eğiterek savaş sonunda da kendi hisselerine düşecek olan Kilikya'yı Ermenilere bırakmayı vadetmişlerdi. Bu kapsamda Kıbrıs'ta Ermenilerden üç tabur teşkil edilip eğitilerek işgal bölgesine gönderildi. Bir kısım Ermeni de milis kuvvet olarak hazırlandı. Tamamen Ermeni gönüllülerden oluşan bu lejyon 1919'da Fransız kuvvetleri ile beraber Çukurova, Antep, Urfa ve Maraş'ı işgal etti. Bu Ermenilerin getirilmesi ile yerli Ermeniler de bunlara katıldılar. Ayrıca bölgeye Anadolu'nun muhtelif yerlerinden de Ermeniler getirildi. Türkler bunlara "Ermeni İntikam Alayları" adını verdiler (Güllü, 2010: 38; Akyüz, 1998: 180). İşgal bölgelerinde Türklere yönelik işkence ve katliamlarda en başı çeken grup bu Ermeni İntikam Alayları oldu. Elbette gerek bu Ermeni grupları gerekse diğer silahlı Ermeni unsurlar Türklere karşı vahşet derecesinde suç işlerken, Fransızlar da bu eylemlere doğrudan katılarak veya bu suçların işlenmesine göz yumarak suç ortak oldular.

Neticede Güney Cephesi'nde İngiliz ve Fransız işgal yönetimi genelde birbirine benzese de çeşitli yönlerden farklılık gösterdi:

- İngilizler işgal bölgelerinde doğrudan halkla uğraşarak onları karşılarına alma yerine daha ziyade üst yöneticileri hedef alıyor, onları değiştirerek kendi adamlarını iş başına getiriyorlardı. Yerel idare ile kolluk kuvvetlerini serbest bırakarak çok fazla müdahale etmiyorlar, sadece yakından takip ediyorlardı (Abadie, 2005: 17). Fransızlar sadece yöneticilerle değil halkla da karşı karşıya

geliyor, halkı cezalandırarak sindirmeye çalışıyorlardı. İşgal bölgelerinde yerel yönetimi de kontrol ediyor, polis ve jandarmayı genelde Ermenilerden teşkil ediyorlardı.

- İngilizler Ermenilere destek vermekle birlikte temkinli davranıyor, aşırı hareketlerine müsaade etmiyorlardı. Oysa Fransız işgali altında Ermeniler diledikleri şekilde harekete edebiliyor, saldırılar düzenliyor, katliamlar yapıyorlardı.
- İngiliz işgal kuvvetlerinin çoğunu Hintli Müslüman askerler oluşturduğundan İngilizlere rağmen bunlarla halk arasında bir yakınlık doğmuştu (Özalp, 1976: 1). Fransız birliklerinin de çoğu Cezayirli ve Senegalli sömürge askerlerden teşkil edilmesine karşın Hintli Müslüman askerler gibi değildi. Dolayısıyla aynı yakınlık kurulamadı.
- İngilizler bölgedeki işgallerinin geçici olduklarını bildiklerinden daha temkinli, daha yumuşak bir tutum sergilediler. Fransızlar işgallerini kalıcı gördüklerinden acımasız ve sert davrandılar.

7. İŞGAL BÖLGESİNDE SAVUNMA FAALİYETLERİ

İngilizlerin Maraş, Urfa ve Antep'ten çekilerek bölgenin işgal sorumluluğunun Fransızlara devretmesi halka işgallerin geçici değil kalıcı olduğunu gösterdi. Bunun yanında Fransızların işgaliyle Ermenilerin halka kötü muamelesi bir kat daha arttı. Bunun sonucu olarak bölgede peşi sıra milli müfrezeler oluşturularak silahlı mücadeleye başlandı.

1919 yılı sonlarına doğru Adana bölgesi dışında Kuvayımilliyeye faaliyetlerinde artış gözlemlenirken Adana bölgesinde daha etkin bir mücadele için teşkilat değişikliğine ihtiyaç olduğu ortaya çıktı. Bu sebeple 20.Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa 1919 yılı aralık ayı başında Seyhan Nehrinin doğusundaki Kuvayımilliyeye teşkilatlarının sorumluluğunu Aydınoğlu Tufan Bey'e, nehrin batısındaki bölgeden sorumlu Batı Çukurova Komutanlığı görevini Tekelioğlu Sinan Bey'e verdi (Hatipoğlu, 2001: 73; Saral, 1970: 20; Selek, 1982: 540-541).

Kuvayımilliyeye teşkilatlanmasında her seviyede komutan, sorumluluk bölgesini daha küçük kısımlara ayırarak buralara halktan komutanlar atadılar (Çelik, 1999: 149-151). Fransız kuvvetleri ve Ermeni çetelerle mücadele önce kuzeyde dağlık alanda ve geçitler bölgesinde başlayacaktı. Bu durum düşman kuvvetleri karşısında mevcut milli kuvvetlerin çok yetersiz kalması sebebiyle bir zorunluluktan, coğrafyadan istifade ederek asimetric bir mücadele yürütmekten başka çare yoktu. Dağlık kesimde kontrol sağlanıp, milli kuvvetlerin gücünün arttığı oranda aşağıya, Çukurova'ya doğru mücadelenin yayılması planlandı. Mücadele bu kapsamda gelişti. Milli kuvvetler, bölgedeki Ermenileri etkisiz hale getirdikten sonra Pozantı'yı kuşatarak buradaki Fransız kuvvetlerinin Adana ile bağlantısını kestiler. 10 Nisan 1920'de Tekelioğlu Sinan Bey Pozantı'daki Fransız Tabur Komutanı Binbaşı Mesnil'e teslim ol çağrısında bulundu, çağrı reddedilince 18 Nisan 1920'de başlayan çarpışmalar kısa aralıklarla Mayıs ayı sonuna kadar 1,5 ay sürdü. Pozantı'da sıkışan taburu kurtarmak için Tarsus'tan önce 12 Nisan 1920'de zırhlı tren ve tanklarla takviyeli 3.000 civarında asker, sonra 19 Mayıs 1920'de iki alay çapında (yaklaşık 5-6 bin asker) Fransız kuvveti, kendilerinden on misli az Türk Kuvayımilliyesi karşısında Toros Geçitlerinde tıkanıp kaldılar, böylece Pozantı Taburunu kurtarma gayretleri sonuç vermedi. Bu durumda çaresiz kalan Fransız Tabur Komutanı 27 Mayıs 1920'de taburuyla Toros Dağları üzerindeki gizli yollardan kaçarak kurtulmak istedi ancak Kuvayımilliyeye tarafından yapılan baskınla esir edildi. Bu harekâtle birlikte Toros yamaçları ile Pozantı ve Gülek geçitleri Fransızlardan temizlenmiş oldu.

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

Aynı dönemde Kozanoğlu Doğan Bey de Ermenilerin işgalindeki Haçin (Saimbeyli)'i kuşatma altına almıştı, Tufan Bey Sis (Kozan) kasabasındaki silahlı Ermeniler ve Fransız kuvvetleri ile çatışyordu. Diğer tarafta Mersin Kuvayımilliyeye Komutanı Binbaşı Emin Bey de Silifke'de güvenliği sağladıktan sonra Mersin bölgesine geçmiş ve iskele çevresinde ordugâh kuran Fransız alayını 1/2 Nisan 1920 gecesi kuşatmıştı. Fransızlar bu kuşatmayı ancak takviye birliklerin gelmesi ve donanmanın ateş desteği ile kırabildiler.

1919 yılı sona ererken hız kazanan Kuvayımilliyeye teşkilatlanması Anadolu ile sınırlı kalmadı, Suriye'ye doğru yayıldı. İşgal faaliyetlerinin gerek Suriye gerekse Güney Anadolu'da kötüye gitmekte olduğunu gören Fransa, ön alarak zaman kazanmak için Sykes-Picot Antlaşmasının mimarlarından Georges Picot'u Anadolu'ya gönderdi. 8 Aralık 1919'da Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa'yla görüşen Picot, Fransa'da yakında hükümetin değişeceğini ve iktidara daha ılımlı bir yönetimin geleceğini belirtti. Bu durumda Anadolu'da Fransa'ya ekonomik imtiyazlar verilmesi halinde Fransız ordusunun Güney Cephesinde işgal ettiği tüm bölgelerden çekileceğini, Fransa'nın kuvvetli ve bağımsız bir Türkiye'den yana olduğunu, bu itibarla Fransız işgal bölgelerinde bir ayaklanmaya kalkışılmamasını istedi (Özçelik, 2003: 117-118; Akbıyık, 1999: 158-160; Kansu, 2009: 461-462).

Yaşanan gelişmeler aksini gösteriyordu. Çekilme bir yana, emareler Fransızların işgallerini Maraş üzerinden Kayseri'ye doğru genişletmeyi düşündüklerine işaret ediyordu. Bu durumda Picot'a olumlu bir cevap verilmedi. Bu görüşme olumlu sonuçlanmasa da üç yönden önemliydi:

- Fransızların Millî Mücadelede Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği ve gücünü kabullenmeleri,
- Fransız işgallerinin temel amacının ekonomik çıkar sağlamak olduğunun ve bu kapsamda barışın sağlanmasına ivedilikle istekli olduklarının ortaya çıkması,
- İstanbul Hükümetinden başka muhatap tanımayan İngiltere ile ters düşerek aralarının açılması.

Antep, Maraş ve Urfa'nın Fransız işgaline geçmesinin ardından Kılıç Ali Pazarcık'ta, Yörük Selim Göksun'da, Arslanbey (Toğuz) Maraş şehir merkezinde teşkilatlanma faaliyetlerini yürüttüler. Hazırlıkların tamamlanmasıyla da Kuvayımilliyeye unsurları, 1920 yılı başından itibaren Fransızlara karşı silahlı eylemlere başladılar.

Fransızlara ilk saldırılar Antep ve İslahiye'den Maraş'a gelen yollar üzerinde, Fransız konvoylarının milli müfrezeler tarafından 5-13 Ocak 1920 tarihleri arasında pusuya düşürülmesi suretiyle gerçekleşti. Şehir merkezindeki çatışmalar 21 Ocak 1920'de başladı (TİH II/II, 1999: 91) ve aralıksız 22 gün sürdü. Nihayetinde 11 Şubat 1920'de Fransız işgal kuvvetlerinin kentten atılmasıyla Maraş düşman işgalinden kurtarılmış oldu. Bu haber bütün yurttaki moralleri yükseltirken Fransız işgalindeki çevre şehirlerde yürütülen mücadelede kurtuluşa olan inancı arttırdı. 1920 yılı başlarında Maraş'ta patlayan silahlar kısa sürede Urfa'dan Antep'e, Adana'dan Mersin'e kadar geniş bir alana yayıldı.

Temsil Heyeti, bölgede Fransızlarla o zamana kadar karşı yürütülen mücadeleyi değerlendirerek, 25 Ocak 1920'de bir direktif yayınladı. Direktif gereği, Kuvayımilliyeye Fransız işgaline, işgal edilen tüm bölgelerde faaliyete geçerek cevap verecekti. Bu kapsamda nerede bir Fransız kuvveti varsa mümkün olduğunca her birine ayrı ayrı baskınlar düzenlenecek ve intikalleri engellenecek, bilahere milli müfrezeler bir araya gelip toparlanarak garnizonlara saldırılacak ve Fransız askerlerini etkisiz hale getirecekti. Millî ayaklanma aşama aşama gerçekleştirilecekti. Birinci aşamayı Urfa millî ayaklanması oluşturacak, Fırat'ın doğusunda Fransız kuvveti bırakılmayacak, ilk hücumlar en zayıf Fransız kuvvetlerine yönelik yapılacaktı. Urfa ayaklanmasına, sorumluluk sahaları ve görevler vererek bölgedeki aşiretler de dahil edilecekti (Özçelik, 2003: 149-150).

Bu direktif öncesi Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Ali Saip şehirde Kuvayimillie teşkilatını kurmuş ve Fransızları bölgeden atmak için aşiretlerin desteğini almıştı (TİH IV, 2009: 78). Hatta ayaklanmanın 15 Ocak 1920'de başlatılması da planlanmıştı ancak yapılan hazırlıkların Fransızlar tarafından haber alınması üzerine saldırılar bir süre sekteye uğradı. Direktifin gereği olarak Yüzbaşı Ali Saip Bey, 7 Şubat 1920'de Urfa'daki Fransız İşgal Komutanlığına 24 saat içinde şehri boşaltmalarını, aksi takdirde harekâta başlanacağı yönünde bir ultipton iletti (Ursavaş, 2000: 63). Fransız işgal komutanı doğrudan cevap vermedi, zaman kazanmaya çalıştı. Ali Saip Bey verilen sürenin dolması üzerine gönüllülerle Urfa'ya doğru harekete geçti. Kuvayimillie ve gönüllüler 8 Şubat 1920 gece yarısına doğru Urfa'ya girerek şehrin yarısını kontrol altına aldılar. Akabinde de Ermeni kuvvetlerle desteklenen Fransızların bulunduğu askeri bölgenin etrafı kuşatılarak 9 Şubat 1920'de şehir içi çatışmaları başladı. Fransız ve Ermeni kuvvetleri dayanıyor, Kuvayimillie bastırıyordu. Kuvvetler sayı olarak denk sayılırdı ancak Fransızların hem topçusu ve hem de 30 makinelî tüfeği kendilerine büyük bir ateş gücü üstünlüğü sağlıyordu. Milli kuvvetlerin elindeki eski model ve düzgün çalışmayan sınırlı sayıdaki topla karşılık vermek mümkün olamıyordu. Bu sebeple Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Diyarbakır'daki 13. Kolordu Komutanı Albay Cevdet Bey Urfa kuvvetlerini iki topla takviye etti. Sanki bu toplar, Kuvayimillie tarafından bir baskınla ordudan kaçırılmış gibi gösterildi.

Fransızlar muharebe gücü yönünden üstün olsalar da kışlalarını savunmaya yönelik stratejilerini uzun süre sürdüremeyeceklerinin farkındaydılar. Bununla birlikte yakında geleceğinden emin oldukları takviye kuvvetler şehre ulaşmaya kadar zorlanmadan dayanacaklarını düşünüyorlardı. Ancak gelişmeler Fransızların düşündüğü gibi olmadı, beklenen takviye kuvvetleri bir türlü gelmedi. Bu durum Fransız askerleri üzerinde büyük hayal kırıklığı yarattı. Bunun yanında, çatışmaların başlamasından iki ay sonra Fransızların erzakları da tükenme noktasına geldi. Bu durumda Urfa'daki Fransız kuvvetlerinin komutanı 8 Nisan 1920 tarihinde Urfa Mutasarrıfına bir anlaşma önerdi. Buna göre, Türklerin elindeki Fransız esirler kendilerine verilecek, Fransız kuvvetleri silahları da yanlarında olarak şehri boşaltıp gideceklerdi. Ayrıca şehrin ileri gelenlerinden 10 Türk, güvenlik için rehine olarak Cerablus'a kadar Fransızlarla beraber gidecek, Ermenilerden isteyenler Fransızlara katılacak, kalan Ermenilerin ve kentteki Amerikalıların güvenlikleri Türkler tarafından garanti edilecekti. Urfalılardan rehine olmayı kabul eden çıkmadığından, bunların yerine Türk Jandarma erleri verilerek anlaşmaya varıldı ve Fransızlar iki aylık bir mücadeleden sonra 10/11 Nisan 1920 gece yarısı kenti boşalttılar. Bu suretle Urfa, Güney Cephesinde işgalden kurtulan ikinci kent olma şerefine erdi. Ancak sonra olanlar zafere gölge düşürdü. Fransız kuvvetleri, anlaşma gereği Cerablus'a çekilmekte iken, Urfa'nın 15 kilometre batısında, emir ve disiplin tanımayan bazı aşiretlerin baskınına uğradılar. Fransız kuvvetleri bu saldırıda 296 ölü, 67 yaralı ve 140 esir vererek yok olup gittiler. Aşiretler, eşya, silah, cephane, her şeyi yağma ettiler. Kolla beraber bulunan Türk Jandarmasının, Fransızların yanında çapulcu asilere karşı dövüşmesi, bu acı olayın tek teselli tarafı oldu (Artuç, 2001: 106).

1920 yılı Şubat'ında Maraş'ı boşaltmak zorunda kalan ve Urfa'da mücadele etmekte zorlanan Fransızlar için Antep çevresinde de işler iyiye gitmiyordu. Kilis'ten Antep'e gidip gelen konvoylar yolda Teğmen Şahin'in Kuvayimilliesi tarafından ağır kayıplara uğratılmakta idi. Fransızlar bu tehdidi ortadan kaldırmak için 400 araçta 2.500 kişilik bir kuvvetle 26 Mart 1920 tarihinde Kilis'ten yola çıktılar. Bu kalabalık birliğe komuta eden Yarbay Andrea'nın emrinde tanklar ve zırhlı otomobiller de vardı. Konvoy Kuvayimillie tarafından Antep yolu üzerinde durduruldu ve çatışma başladı. Üç gün süren çatışmada Kuvayimillie kendisinden mukayese edilmeyecek kadar üstün Fransız kuvvetleri karşısında

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

kahramanca mücadele ederken Teğmen Şahin şehit düştü. Böylece Antep yolu açılarak Yarbay Andrea 28 Mart 1920 günü akşamı Antepli Ermenilerin coşkun gösterileri içinde Antep'e girdi. Antep Kuvayımilliyeye Komutanı olarak görevlendirilen Kılıç Ali de aynı gün Antep'e geldi.

Yarbay Andrea Antep'teki birlik değişimini yapıp takviye kuvvetlerini bıraktıktan sonra değişime tabi tutulan ve mevcudu 1.000'den fazla olan takviyeli bir piyade ve süvari taburu ile 1 Nisan 1920 günü Kilis'e doğru geri intikale başladı. Fransız kuvveti bu geri intikal süresince Kuvayımilliyeye kuvvetlerince yolda iki kez saldırıya uğradı. Bu saldırılarda Fransız kuvvetine ağır zayıat verdirildi ve bir yerde Teğmen Şahin'in öcü alınmış oldu.

Yarbay Andrea komutasındaki kuvvetin Antep'ten ayrılmasının ardından Ermenilerin taşkınlık yaparak Türk mahallelerine ateş açmaları sonucu bu kez Antep'te şehir içi çatışmaları başladı. Bu durumda şehir ikiye ayrıldı. Fransız kuvvetleri şehrin batısındaki kolej, hastane ve kilise civarında, Ermeniler Ermeni mahallesinin batı kesiminde, Türkler şehrin doğusunda. Bu gelişme üzerine Kuvayımilliyeye Merkez Heyeti şehrin savunulacak yerlerini, savunma tertibini ve ikmal faaliyetlerini düzenledi. Milli kuvvetlerin toplamı 1.200 kişi kadardı. Destek silahlarından mahrum milli kuvvetlerin ellerinde sadece piyade tüfekleri vardı, mermileri çok sınırlıydı. Bu kuvvetler çok yetersiz olduğundan 1920 yılı Nisan ayı sonunda Maraş'tan iki taburlu 9. Kafkas Alayı (yaklaşık 500 mevcutlu) Antep'e sevk edildi. Bu suretle Kuvayımilliyeye bir nebze de olsa takviye edildi.

Antep'teki Fransız kuvveti biri Cezayir diğeri Senegal Taburu, bir Fransız bölüğü, bir Ermeni Gönüllü Alayı ve çeşitli destek birlikleriyle yaklaşık 3.000 kişilik bir mevcuda sahipti.

Şehir içindeki çatışmalar sürüp, Fransız kuvvetleri şehrin batısında sıkışınca Fransızlar şehre takviye kuvvetler sevk etmeye başladılar. 15 Nisan 1920'de Cerablus'tan, 17 Nisan 1920'de Kilis'ten gelen Fransız takviye kuvvetleri, kuzey kesimi hariç üç taraftan Antep'i kuşatarak şehri ateş altına aldılar. Şehri çevreleyen Fransız kuvvetlerinin şehir merkezinin kontrolünü de sağlamak gayesiyle 26 Nisan 1920'de yaptıkları taarruz başarısızlıkla sonuçlandı. 1920 yılı Nisan ayı sonunda Fransızlar Antep kuşatmasındaki birliklerinin çoğunu Suriye'deki karışıklık sebebiyle Halep bölgesine gönderince Türk kuvvetlerinin saldırıları sonucu kuşatma kaldırıldı. Ancak 20 gün sonra Kilis'ten sevk edilen zırhlı otomobillerle takviyeli bir alaydan fazla kuvvetin gelmesiyle geçici mütareke öncesi Fransızlar Antep'i yeniden kuşatma altına almış oldular.

8. GEÇİCİ ATEŞKES ANTLAŞMASI

1920 yılı ilkbahar döneminde Fransızların durumu Güney Anadolu'da iç açıcı değildi. Önce Maraş'tan, ardından Urfa'dan çekilmek zorunda kalmışlar, Antep'te beklemedikleri bir direnişle karşılaşmışlardı. Adana bölgesinde milli kuvvetlerin baskın ve saldırılarında ağır kayıplar veriyorlardı, Pozantı'daki Fransız taburu esir edilmişti.

Suriye'de de işler iyi girmiyordu. İşgale karşı halkın hoşnutsuzluğu, yer yer çıkan kargaşalıklar ve Faysal idaresinin tutumu Fransızları zor duruma düşürmüştü.

Fransız yöneticiler ihtiraslıydı, ganimetten pay kapma derdindeydi ancak Birinci Dünya Harbinin yükünü en ağır şekilde taşımış ve harpten usanmış Fransız milleti artık çatışmalardan bıkmıştı. Fransız idareciler halkın bu tutumunu dikkate almak zorundaydı.

Bunun yanında birçok siyasi konuda Fransızlar İngilizlerle ters düşüyorlar, içten içe İngilizlere kırgınlıkları artıyordu. İşte hem koşulların gereği olarak hem de İngilizleri kendi çıkarlarına göre pozisyon almaya zorlamak amacıyla Fransızlar henüz yeni açılan TBMM Hükümeti ile görüşmeye karar verdiler, bunun için temasa geçtiler. Mustafa Kemal Paşa görüşmek için önce bölgedeki Fransız işgalinin sona erdirilmesini şart koşarak görüşme isteklerini reddetti. Buna rağmen Fransa görüşme konusunda ısrarcı davrandı, 1920 yılı

mayıs ayı sonlarında bir Fransız heyeti Ankara'ya geldi. Fransız heyeti Suriye ve Kilikya Yüksek Komiseri General Gouraud'ı temsilen hareket ediyordu. Bu sıralarda Batı cephesinde yakın zamanda Yunan ileri hareketinin başlayacağı yönündeki emareler ortaya çıkmıştı, bu sebeple Ankara Hükümeti de görüşmeyi uygun karşıladı.

Görüşmeler sonrası 23 Mayıs 1920'de 20 gün süreli geçici ateşkes (mütareke) antlaşması imzalandı. 29/30 Mayıs 1920 gecesi yürürlüğe girecek ateşkes antlaşmasına göre Fransa Antep, Sis (Kozan) ve Pozantı'yı boşaltmayı ve Türk ulusal hareketini desteklemeyi taahhüt ediyordu. Buna karşılık da Fransızlar bölgede kendi iş adamlarına ve yönetimlerine ayrıcalık hakları tanınmasını talep ediyordu. Bu antlaşma geçici de olsa TBMM Hükümeti'nin bir İtilaf Devleti tarafından fiili olarak tanınması anlamına geldiğinden önemli idi.

Mütareke sırasında Türk tarafında muharebe hazırlıklarına ve milli kuvvetlerin düzenlenmesine devam edildi. Bu dönemde Adana bölgesindeki milli kuvvetleri destekleyen 11.Tümen yerini 41.Tümen bırakarak Batı Cephesi'ne kaydırılmaya başlandı (TİH IV, 2009: 171-173). 21 Haziran 1920'de Pozantı'ya gelen 41.Tümen Komutanı Kurmay Yarbay Mehmet Hayri'nin emrinde, kendi organik kuruluşundan sadece 139.Alay vardı. Tümenin diğer iki alayı Batı Cephesine nakledilmişti.

Mütareke dönemini Fransızlar kendileri açısından faydalı kullandılar, Güney Anadolu'dan gönderilen takviye birliklerle Suriye'deki sorunları önemli oranda çözdüler. Böylece mütareke sona erdiğinde Fransızlar, bu kez Suriye'den Güney Anadolu'ya takviye kuvvetler gönderme olanağını buldular.

9. GEÇİCİ ATEŞKES SONRASI GELİŞMELER

Geçici Mütareke resmi olarak 18/19 Haziran 1920 gecesi sona erecekti ancak uygulamada 10 gün bile sürmeden 8 Haziran 1920'de son buldu. Çünkü Fransızlar bu tarihte, mütarekenin hilafına Zonguldak Ereğli'sine asker çıkardılar. Hemen ardından da Güney Cephesinde çatışmalar şiddetlenerek devam etti (HTVD, 1955: 373).

Mütareke sonrası bölge savunmasını daha etkin sürdürmek adına Fırat Nehrine kadar Güney Cephesinin tümünden sorumlu olmak üzere 26 Haziran 1920'de Adana Cephesi Komutanlığı teşkil edildi. Fırat Nehrinden İran sınırına kadar olan bölge için de Elcezire Cephesi Komutanlığı oluşturuldu. Adana Cephesi Komutanı olarak Albay Selahattin Adil Bey, Elcezire Cephe Komutanı olarak Nihat (Anılmış) Paşa görevlendirildi. Bu teşkilat değişikliği bölgede Fransızlara karşı mücadele eden Kuvayimilliyeye teşkillerinin daha etkin desteklenmesine imkân sağladı.

9.1. Adana Bölgesinde

Mütareke sonrası Osmaniye çevresindeki Fransız müfrezelerine karşı başarı sağlansa da Osmaniye'deki asıl kuvvetleri buradan atmak mümkün olmadı (TİH IV, 2009: 83-85).

Tarsus bölgesinde 25 Haziran 1920 akşamı yapılan baskınla Hacıtalıp Çiftliğindeki Tunus ve Cezayirli Fransız askerleri esir alınarak Tarsus Ovası tümüyle Kuvayimilliyeye unsurlarının kontrolüne geçti (Şalvuz, 1938: 30-35).

Milli kuvvetlerin giderek Adana'ya yaklaşması üzerine Fransızlar 1920 yılı Temmuz başlarında önce Adana'nın kuzeydoğusunda tespit ettikleri müfrezelere, ardından şehrin batısındaki unsurlara saldırılar düzenlediler. Bu saldırılarda başarı sağlayamadan Adana'daki kışlalarına geri dönmek zorunda kaldılar (Sarıhan, 1995: 110).

Bu dönemde Adana şehir merkezi Fransız işgalinde olmasına karşın Hükümet Meydanı Yüreğir Ovasında Ermeni ve Süryani zulmünden çekinerek gelen köylülerle dolmuştu (Tekelioğlu, 1965: 651, Çelik, 1999: 401).

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

Fransızlar Adana çevresinde Kuvayimilliyeye karşısında zorlandıkça şehir merkezinde de halkın kendilerine yönelik tepkileri artıyordu. Sonunda 24 Temmuz 1920'de Fransız Tümen Komutanı şehirde sıkıyönetim ilan etti.

1920 yılı temmuz ayında Adana çevresindeki Fransız birliklerine çok sayıda baskınlar yapıldı. Öyle ki sonunda Fransızlar Ceyhan ve Misis'teki kuvvetlerini Adana'ya çekmek zorunda kaldılar, Tarsus'ta kuşatılan birliklerini kurtarmak için de İstanbul'dan bir alay kadar kuvveti takviye olarak bölgeye getirdiler.

1920 yılı yazından itibaren Adana bölgesinde Fransızların mahdut hedefli taarruzları, Türk kuvvetlerinin baskınları karşılıklı tekrarlanarak devam etti.

9.2. Antep Bölgesinde

Geçici Mütareke Antep'in Fransızlarda tarafından boşaltılmasını ve şehir içindeki Fransız kuvvetlerinin ordugâhlarına çekilmesini gerektiriyordu. Ancak uygulama böyle olmadı, Fransızlar şehrin batısındaki kolej ve çevresindeki evler ile su deposu bölgesinde kalmaya devam ettiler. Mütareke şartları öne sürüldüğünde, bu bölgenin şehir içi sayılamayacağını iddia ederek boşaltmamakta direndiler.

Mütareke döneminde Antep'teki kuvvetlerinin önemli bir kısmını Suriye bölgesine kaydırduklarından mütareke sonrası Fransızların Antep'te takviyeli iki tabur kadar kuvveti kalmıştı. Bu durumdan istifa ederek Fransızları Antep'ten tümüyle atmak için Kuvayimilliyeye müfrezeleri ve 9. Alay 29 Temmuz 1920 sabahı baskın bir saldırı düzenledi. Ancak iyi hazırlanmış ve tel örgülerle pekiştirilmiş Fransız mevzilerine yapılan taarruzlar, Fransızların makineli tüfekleri ve topları etkin kullanmasıyla başarılı olamadı.

1920 yazında Suriye'deki durumu kısmen kontrol altına alan Fransızlar gözünü tekrar Antep'e çevirdiler. Şehri tümüyle işgal etmek için 8 Ağustos 1920 günü tank müfrezesi ile takviyeli iki alaya yakın bir kuvvetle Kilis'ten harekete geçtiler. Antep'in 10 kilometre güneyine geldiğinde Türk milli kuvvetlerin baskımında intikalleri kısa süre sekteye uğrasa da ilerlemeye devam ederek 9 Ağustos 1920 günü Fransız takviye kuvveti Antep'e ulaşarak şehrin güneyindeki ve doğusundaki hâkim sırtlarda mevzilendi.

Fransızlar Antep dolaylarında fazla kuvvet bulundurmalarına ve şehir dışındaki milli müfrezelere, birliklere taarruz etmelerine karşın şehir merkezine girmekten ve şehir içinde kuvvetlerle çatışmaktan kaçındılar, genelde şehri topçu ve piyade silahları ile ateşi altına aldılar (Tansel, 1978: 204)

Fransız takviye kuvveti Kilis'ten intikale başlarken Antep Milli Kuvvetler Komutanı Özdemir Bey de Antep'in savunma sorumluluğunu üzerine almıştı.

Özdemir Bey Antep'e 1920 yılı haziran ayı sonunda Mustafa Kemal Paşa ile irtibat kurmak için Suriye'den gelmişti. Suriye'de, Milli Teşkilat Başkanı olarak İngiliz ve Fransızlara karşı başarıyla çarpışan Milis Yarbay Ali Şefik Bey, Özdemir Bey takma adını kullanıyordu. Antep Müdafa-i Hukuk Cemiyetinin talebi üzerine Antep savunmasına katılmaya karar vermişti. Özdemir Bey'in, tam da Antep'in Fransız kuvvetleri tarafından kuşatılmaya başladığı dönemde sevk idareyi üzerine alması Antep savunmasına yeni bir heyecan kazandı.

Şehri kuşatan Fransızlar 11 Ağustos 1920'de bir bildiri yayımlayarak şehrin teslim olmasını istediler. Antep halkının teslim olmayı reddetmesi üzerine de şehri top ateşine tuttular.

Antep'in kuşatmadan kurtarılması için 19 Ağustos 1920 tarihinde, çevre bölgelerden gelen milli müfrezeler ve mevcudu 300 civarında olan 24. Alay ile toplamda 2000 kişilik bir kuvvetle karşı taarruz yapıldı. Antep Kuvayimilliyesi de içeriden bu karşı taarruz katıldı. Başarıyla gelişen karşı taarruz neticesinde şehrin kuzeyi, doğusu ve güneyinde

Fransız kuvvetleri, şehrin batısındaki Fransız ordugâhına doğru çekilerek hazırlanmış mevzilere girmek zorunda kaldılar. Böylece Fransız kuşatması sona ermiş oldu.

Bu karşı taarruzla elde edilen başarının geçici olduğu aşikârı çünkü Adana Cephesinin genelinde Fransızların iki tümen kadar kuvveti karşısında Türk kuvvetleri çok zayıftı. Cephenin en hassas kesimi olan Antep bölgesinde Kuvayımillîye müfrezelerinden başka ordu birliği olarak yalnızca iki taburlu 9. Alay bulunuyordu. Gelişmeler cephenin bu kesiminin ivedilikle takviye edilmesi gerektiğini gösteriyordu. Bu sebeple 9 Eylül 1920'de Maraş'ta 9. Tümen teşkil edildi. Gerek personel mevcudu gerekse silah yönünden oldukça zayıf olan tümen, kuruluşunun ardından Maraş'tan Antep bölgesine sevk edildi (TİH IV, 1966: 163). Bundan sonraki süreçte bir yandan Antep çevresinde karşılıklı taarruzlar, diğer taraftan şehir içi çatışmalar süregeldi.

10. 1920 YILI SONLARINA DOĞRU GELİŞMELER

1920 yılı sonlarına doğru, hızla gelişen Yunan ileri harekâtı kapsamında daha etkin bir savunma için 9 Kasım 1920'de Batı Cephesi iki kısma ayrıldı. İzmir, Bilecik, Kütahya ve Eskişehir sancakları Batı Cephesi Komutanlığının; Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Muğla, Antalya, Konya, Silifke, Niğde ve Adana merkez sancağı Güney Cephesi Komutanlığının sorumluluğuna verildi. Adana Cephesi Komutanlığının adı 2. Kolordu Komutanlığı olarak değiştirildi. Seyhan Nehri Güney Cephesi Komutanlığı ile 2. Kolordu Komutanlığı arasında ara hattını oluşturdu.

Bu dönemde Antep şehrinin düşmandan kurtarılması çalışmalarına da hız verildi. Bu kapsamda Elcezire Cephesi Komutanlığı kuruluşunda bulunan 5. Tümen 3 Kasım 1920'de Urfa'dan Antep bölgesine hareket ettirildi. 5. Tümenin kuruluşunda iki piyade alayı ve bir süvari alayı ile aşiret birlikleri mevcuttu.

TBMM Hükümeti eldeki kısıtlı imkânlarla Antep savunmasını pekiştirmeye çalışırken Fransızlar da uzayan Antep harekâtını bir an önce bitirmek için Kilis'teki 4. Tümeni 21 Kasım 1920'de bölgeye getirerek Antep civarındaki 5. Tümen ile 9. Tümenle karşı taarruza geçtiler. Kasım ayı sonuna kadar olan dönemde Nizip-Antep arasında tertiplenen 5. Tümeni Fırat Nehri doğusuna kadar çekilmeye zorlayan 4. Fransız Tümeni aralık ayı başında da Antep'in 10 kilometre kuzeyindeki tepelerde mevzilenen 9. Tümeni daha kuzeye çekilmeye mecbur bıraktı.

Antep çevresindeki harekâtı başarıyla tamamlayan 4. Fransız Tümenin büyük kısmı 18 Aralık 1920'de Kilis'e geri alındı, kalan kuvvetlerle Fransızlar kuşatmayı sürdürdü. 1920 yılı sonunda Fransız kuşatmasını yarmak için kuzeyden 9. ve 5. Tümenlerle yapılan karşı taarruzlarda başarı sağlanamadı, kuşatma devam etti.

11. 1921 YILI GELİŞMELERİ

1921 yılına girilirken Antep halkı büyük oranda yiyecek sıkıntısı çekiyordu ve Fransız Komutan General Gouraud bu durumdan istifade etmek için 1 Ocak 1921'de Antep Kuvayımillîyesine teslim olun bildirisi yayımladı. Bildiri Antep Kuvayımillîyesi tarafından kabul edilmeyerek geri gönderildi, bu durumda şehir içi çatışmaları devam etti.

Son dönemde kuşatmayı yarmak için yapılan taarruzlarda başarı sağlanamayınca 2. Kolordu 18 Ocak 1921'de Akçakoyunlu'dan Antep'e intikal eden ikmal konvoyunu hedef aldı. Konvoya yapılan saldırıda Fransızlara ağır zayıat verdirildi fakat intikal önlemedi.

Zaman geçtikçe Antep'te yiyecek darlığı giderek arttığından 2. Kolordu şehri kuşatan Fransız kuvvetlerine 25 Ocak 1921'de 9. ve 5. Tümenlerle şehrin yine kuzey ve kuzeydoğu istikametlerinden taarruz etti. Fakat taarruz Fransızların kuvvetli tahkimatı ve şiddetli ateşleri karşısında fazla ilerleyemedi, akşama kadar süren muharebelerde başarı elde edilemedi.

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

30/31 Ocak 1921 gecesi benzer şekilde yapılan taarruzdan da sonuç alınamadı. Antep'te açlık artık son haddeye ulaşıyordu. Kuvayimilliyeciler son şans olarak 6/7 Şubat 1921 gecesi çıkış harekâtı denedi. Bu harekâta tüm Kuvayimilliyeciler ve hatta halkın dışarıya çıkarılması hedeflenmişti ancak 400'e yakın er ve birkaç subay ile Antep'te bulunan savunma bölgeleri başkanlarından bazıları çıkıp kurtulmaya muvaffak oldular. Dışarıya çıkanlar arasında Özdemir Bey ve diğer bazı komutanlar ile Kuvayimilliyenin ileri gelenleri de vardı. Sonraki gece tekrarlanan çıkış harekâtında ise 50 kadar savaşçı Antep'ten dışarıya çıkabildi. Şehrin savunmasına önderlik edenlerin de şehirden ayrılması, zaten açlıktan ölmek üzere olan halkın tüm ümitlerini söndürdü. Bu durum karşısında Antep halkı 8 Şubat 1921 günü Fransızlara teslim oldu. Fransızlar Antep'in teslimini büyük bir başarı olarak gösterdiler. Teslim sırasında Antep'te Albay Andreea'nın komutasında bir tümenden fazla kuvvet vardı. Antep'in tesliminden sonra Albay Andreea, kuvvetlerin çoğu ile 8 Mart 1920'de şehirden ayrıldı. Şehirde takviyeli bir alay kadar kuvvet kaldı.

1921 yılında Osmaniyeli bölgesinde ilkbahar doğru çeşitli çatışmalar yaşandıktan sonra Fransızlar mart ayı sonlarında birden bölgeyi terk etmeye başladılar. (AA-İSH-804-61-1). Bu çekilme, Fransızların Ankara İtilafnamesi için görüşmelere başlamadan önce Güney Anadolu'dan çekilmeye kararlı olduklarını açığa vuran bir gelişme idi.

12. ANKARA İTİLAFNAMESİ'NİN İMZALANMASI VE FRANSIZ KUVVETLERİNİN BÖLGEDE ÇEKİLMESİ

Fransızlarla İngilizler arasındaki dostluk bağları 1920 yılından itibaren yavaş yavaş gevşemeğe başlamıştı. Çünkü Fransızların en önemli meselesi olan Alman meselesi, kendilerinin istediği şekilde halledilmemişti. İngilizler, Alman donanmasını tümüyle sınırlandırıp kendi adalarını güvenlik altına almış ancak Fransa'nın isteğine uyarak Almanya'yı büsbütün parçalama yoluna gitmemiş ve Avrupa'da Fransa lehine bir devletler dengesinin meydana gelmesine engel olmuşlardı. Şimdi de Türkiye meselesiyle birinci derece yine İngilizler ilgilenmekte idiler. Yunanlıların Türkiye'de kazanacakları başarı bir İngiliz başarısı olacaktı. Hâlbuki İngiltere hiçbir yerde Türklerle savaş halinde değildi. Buna karşılık Fransa, dünya meselelerinin İngiltere menfaatine uygun şekilde hallini temin etmek için (Bayur, 1955: 90) Kilikya'da Türklerle çetin bir savaşa tutuşmuştu. Sonucu pek de ümitli görünmeyen bir durum için Fransa büyük bir kuvveti İngiliz çıkarlarını korumak uğruna bu bölgede beslemek zorunda kalıyordu (Deny, 1960: 78).

Türkiye'ye karşı izledikleri işgal politikasından ötürü Fransa'nın çok şeyler kaybettiğini anlamaya başlayan Fransız devlet adamları bu politikada ısrar etmenin fayda sağlamayacağını görerak Sevri Antlaşması hükümlerinde değişiklik yapılması gerektiğini ifade etmeye başladılar. İtalyanlar da büyük oranda Fransızlar gibi düşünüyorlardı. 1920 yılı sonlarında dillendirilen bu görüşlere karşın İngiltere Başbakanı Lloyd George, Türklerle yapılan barış antlaşmasında bir değişiklik gerekiyorsa bunun daha sonraki bir tarihe bırakılması gerektiğini savunuyordu (Baytok, 1970: 137).

İngiltere konuyu ötelemeye başarılı oldu ancak zaman geçtikçe Fransa'da İngiltere'ye yönelik kızgınlık giderek arttı. Kamuoyu Fransa'nın Anadolu'da verdiği mücadelenin sonuçta İngiltere ve Yunanistan'ın menfaatine yönelik olduğuna inanıyordu. İngiltere sahenin gerisine çekilmiş, çatışmaları uzaktan izliyordu, fakat bu işler bittiğinde yine onlar kazançlı çıkacaklardı. Fransa'nın Doğu Trakya'daki tüm gayretleri de Yunanistan'ın menfaatlerine hizmet eder görüntüdeydi.

Bunun yanında Suriye'de Arapların taarruz hazırlıkları sürüyordu. Bu hazırlıkların Türklerle koordineli ve iş birliği içinde olup olmadığı bilinmiyordu (Tansel, 1978: 25). Eğer Araplarla Türkler arasında iş birliği varsa bölgedeki Fransız kuvvetleri iki ateş arasında kalacak demektir. Diğer yandan zaman uzadıkça Kuzey Afrika'da Fransa'ya tâbi İslam

memleketlerinde de Türkiye lehinde bazı hareketler görülmüyordu. Tüm bu gerçekler, gelişmeler ve değerlendirmeler Fransızları Sevr'in değiştirilmesi yönünde ısrarcı davranmaya zorladı. Sevr Antlaşması, Batı'da Yunanistan'ın kudretini artırdığı için, İtalya da durumdan rahatsızdı.

Geriyeye yalnız İngiltere kalmıştı. İngiltere'de konuyla ilgili diplomatlar ile yüksek rütbeli askerler farklı görüşe sahiptiler. İngiliz diplomatların çoğu Kuvayimilliyeyi bir çete, Mustafa Kemal de çete başkanı olarak görüyorlardı (Jaeschke, 1971: 157). Türkiye meseleleri üzerinde İngiliz askerlerle diplomatlar arasındaki bu görüş ayrılığı 1921 yılı başlarına değin sürdü. Ancak zamanla İngiliz diplomatların da Türkler hakkındaki düşünceleri değişti, Ankara Hükümetini İstanbul Hükümeti yerine geçtiği manasına alınmayacak şekilde (Akşın, 1964: 106), bir kuruluş olarak dikkate almak lüzumunu duydular. Nitekim İstanbul'daki İngiliz Elçisi ve Yüksek Komiseri Rumbold, 20 Ocak 1921'de "...Mustafa Kemal bir çete reisi olarak görmek artık lüzumsuzdur. Ankara Hükümeti bütün devlet fonksiyonlarını yapmaktadır" demek suretiyle (Jaeschke, 1971: 157) bunu açığa vurdu.

1921 yılının hemen başında Batı Cephesinde Yunanlılara karşı kazanılan Birinci İnönü Zaferi pek çok sonuç doğurdu, öncelikle TBMM'nin dışarıdaki itibarı arttı. Nitekim zaferin ardından Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması ve Afganistan ile Dostluk Antlaşması imzalandı.

Gelinen aşamada İngilizler de artık Sevr Antlaşması'nın mevcut haliyle uygulanmasının mümkün olamayacağını gördüler. Bu kapsamda 25 Ocak 1921'de Lord Curzon Paris'teki bir toplantıda, Sevr Antlaşması'nın gözden geçirilmesi için Londra'da konferans düzenlenmesini ve bu konferansa Osmanlı delegeleriyle birlikte Ankara temsilcilerinin de davet edilmesini teklif etti (HTVD 54, 1965: 1247). Onları bu yöne döndüren türlü sebepler arasında Ankara'nın gittikçe güç kazanması, müttefikleri ile bağlantılarının zayıflamaya başlaması, İstanbul ve Hilâfet meseleleri yüzünden Müslüman tebaalarıyla aralarının açılması başta gelen sebeplerdi (Tansel, 1978: 28). Bu arada Irak'ta İngiliz işgaline yönelik ortaya çıkan direniş hareketleri de İngilizleri rahatsız ediyordu. İşte tüm bu haller Türklerle bir uzlaşmaya varılmasının zorunlu olduğunu gösteriyordu. Onun için İtilaf Devletleri, İstanbul, Ankara ve Atina'dan gönderilecek delegelerle kendi delegelerinin 21 Şubat 1921'de Londra'da toplanmalarını kararlaştırdılar ve durumu 26 Ocak 1921'de Babıali'ye duyurdular.

İtilaf Devletleri daveti Ankara'ya doğrudan değil İstanbul Hükümeti vasıtasıyla iletiler. Mustafa Kemal 27 Ocak 1921'de Sadrazam Tevfik Paşa'dan gelen davet telgrafına ertesi gün verdiği cevapta iki hususa vurgu yaptı: İlki; İstanbul Hükümeti Türk Milletini temsil eden meşru hükümetin Ankara olduğunu kabul ve ilan etmelidir. İkincisi; İtilaf Devletleri düzenlenecek konferansta Şark Meselesini hak ve adalet kaidelerine uygun çözmek istiyorlarsa TBMM Hükümetini Londra'ya doğrudan davet etmelidir (Tansel, 1978: 30). Bundan sonra da karşılıklı çeşitli yazışmalar oldu. Nihayetinde İstanbul Hükümetinin konferansa katılmaması gerektiği yönündeki görüşünde ısrarcı olmayan TBMM Hükümeti, doğrudan yapılan çağrı üzerine Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey'in başkanlığında yedi kişilik bir heyetle konferansa katıldı. 21 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında gerçekleşen konferansta taraflar üç ayrı görüşü savundular:

- TBMM Hükümet temsilcileri Sevr Antlaşması'nın kaldırılması ve Misakı Millinin uygulanmasını istiyorlardı, İstanbul delegeleri de buna destek verdiler.
- İtalya ve Fransa Sevr Antlaşması'nın tümüyle kaldırılmasını değil, bazı maddelerinde değişiklik yapılmasını öneriyorlardı.
- İngilizler ve Yunanlılar mevcut aşamada Sevr Antlaşması'nda değişiklik yapılmasına karşı çıktılar.

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

Neticede konferansın sonunda İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması'nda bazı küçük değişiklikler yaptılar (Deny, 1960: 88). Bu haliyle Londra Konferansı bir sonuç alınmadan dağıldı.

Konferans toplanmadan önce Fransızlar Antep'i işgal etmişlerdi, dolayısıyla toplantıya moralli gelmişlerdi. Buna karşın Fransızlar, Antep'in işgali ile Güney Anadolu'daki direnişin sona ermeyeceğini ve bölgeye yerleşmelerinin mümkün olamayacağını biliyorlardı. Bölgede kendilerine ekonomik imtiyazlar sağlayacak şekilde Türklerle uzlaşmaya varmanın Fransa'nın çıkarlarına daha uygun olacağını biliyorlardı.

Londra Konferansından faydalı bir sonuç çıkmayınca Bekir Sami Bey, Türkiye için İtilaf Devletleri ile ayrı ayrı anlaşma yapmanın daha faydalı olacağını değerlendirdi, Antep'in tesliminden bir ay sonra 9 Mart 1921 de Fransızlarla bir mukavele imzaladı (Jaeschke, 1971: 143; Türkgeldi, 1948: 139). Bu mukaveleye göre Fransızlar, Anadolu'da belirli bölgelerde kendilerine tanınan ekonomik imtiyazlar karşılığında Hatay hariç Güney Anadolu'dan çekilecekti.

Mısakı Milli prensiplerine aykırı olan ve üstelik hükümete danışılmadan imzalanan bu mukavele doğrudan Mustafa Kemal Paşa tarafından reddedildi. Buna rağmen Fransızlar, gelinen aşamada Türklerle anlaşmanın en çıkar yol olduğunu göreyerek Ankara Hükümetinin niyetini tam olarak öğrenmek için, o sırada Fransa Parlamentosunda Dışişleri Komisyonu Başkanlığı görevini yürütmekte olan Franklin Bouillon'u Ankara'ya gönderdiler. 9 Haziran 1921'de Ankara'ya gelen Bouillon, Mustafa Kemal Paşa ile 13 Haziran 1921'de görüşmelere başladı. Tartışmalı geçen görüşmelerde Bouillon, Londra'da yapılan mukavelenin esas alınmasını savunurken Mustafa Kemal Paşa Mısakı Milli konusunda ısrarcı oldu. Neticede kapitülasyonlar ve tam bağımsızlık maddeleri görüşmelerin kilit konuları oldu (Ener, 1965: 278). Bu durumda Bouillon, Fransa Başbakanı Briand'a Ankara Hükümetinin Fransızların Anadolu'da nüfuz bölgeleri oluşturmalarına kesinlikle rıza göstermeyeceğini bildirdi (Dağıstan, 2002: 272-277). Anlaşma için zamana ihtiyaç olduğu kanaatine varan Bouillon Fransa'ya döndü.

1921 yılı yazında bir yandan Yunanlıların genel taarruz için hazırlıkları sürerken diğer yandan diğer İtilaf kuvvetlerinin kısmi tahliyeleri gerçekleşiyordu. 20/21 Haziran 1921 gecesi Fransızlar Zonguldak'ı, 5 Temmuz 1921'de İtalyanlar Antalya'yı terk ettiler. Kısa süre sonra da Batı Cephesinde 10 Temmuz 1921'de Kütahya mevziilerine doğru Yunan taarruzu başladı. Hızla gelişen Yunan taarruzu karşısında Türk ordusu önce 18 Temmuz 1921'de Eskişehir-Seyitgazi hattına, müteakiben 24 Temmuz 1921'de Sakarya Nehri doğusuna çekildi. 23 Ağustos 1921'de Sakarya Nehri doğusunda Polatlı-Haymana hattı batısında gerçekleşen ve 22 gün 22 gece süren meydan muharebesinde Türk ordusu büyük bir zafer kazandı. Bu savaşla birlikte Yunanistan'ın Anadolu'ya ilişkin tüm rüyaları son buldu, çünkü Yunan ordusu taarruz gücünü, dolayısıyla inisiyatifi kaybetti.

Kazanılan zafer savaşın bundan sonraki seyrini de gösteriyordu, mevcut politikada değişikliğe giderek ön almak gerekiyordu, Fransa hemen harekete geçti. Zaferden henüz iki gün sonra 15 Eylül 1921'de İstanbul'dan hareket eden Franklin Bouillon 20 Eylül 1921'de Ankara'ya ulaştı. Ardından Fransa ile TBMM Hükümeti arasındaki görüşmeler yeniden başladı. Ankara Hükümeti, Sakarya Meydan Muharebesi sonrası tüm dikkatini ve gücünü Batı Cephesinde kati sonuç sağlamaya yönelik hazırlıklara tahsis edeceğinden Fransa'nın yaklaşımını olumlu karşıladı. Yoğun müzakereler sonrası 20 Ekim 1921'de uzlaşma sağlanarak Ankara İtilafnamesi imzalandı.

Bu anlaşma ile Fransızlar, Güney Anadolu'da Hatay hariç işgal etmekte oldukları Türk topraklarından çekilmeyi kabul ediyorlardı. Antlaşmaya göre Sancak (Hatay) bölgesinde özel idare kurularak Türk kültürü muhafaza edilecekti. Bundan başka Fransızlar içinde toprak, cephan ve daha başka savaş malzemesi bulunan büyük bir silâh stokunu

milliyetçilere devrediyor ve ileride daha fazlasını vereceklerini de gizlemiyorlardı (Kinross, 1990: 338).

Fransızlar gerçekçi bir tutum sergilediler, bu antlaşma ile Güney Anadolu'da askeri müdahaleye son vererek Ortadoğu'daki çıkarları için daha önemli merkez olan Suriye'deki durumlarını güçlendirdiler. Bunun yanında Fransızlar, Güney Anadolu'da konuşlandırmak zorunda kaldıkları 60-70 bin askerin yılda 500 milyon Frank tutan mali yükünden kurtuldularından dolayı da memnundular (Arıkoğlu, 1961: 260; Ener, 1965: 280; Türkgeldi, 1948: 143).

Ankara İtilâfnâmesi'nin imzalandığı öğrenince İngilizler büyük bir şaşkınlık, telaş ve kızgınlık yaşadılar. Şaşkınlıkları, Fransızların tüm görüşmeleri kendilerinden habersiz yapmalarından, telaş ve kızgınlıkları ise sonuçlarının kendilerini de doğrudan etkileyeceğindendi. Bu antlaşma İtilaf Devletleri arasındaki dayanışmanın ne kadar zayıf olduğunu gösterip Türklerin elini güçlendirirken, Anadolu'nun paylaşılmasını öngören Sevr Antlaşması'nın uygulanma ihtimalini de ortadan kaldırıyordu.

Şaşkınlık, telaş ve kızgınlık duygusunu yaşayan sadece İngilizler değildi, Yunanlılar ve Ermeniler de aynı duyguları paylaşıyordu. Özellikle Ermeniler arkadan vurulduklarını ve yüzüstü bırakıldıklarını düşünüyorlardı. Bu sebeple Ermeniler, antlaşmanın ardından, yaptıkları kötülüklerin hesabını verme korkusuyla kitleler halinde Kilikya'dan kaçmaya başladılar.

Antlaşma sebebiyle bir yandan İtilaf Devletleri arasında bu duygular yaşanırken diğer yandan Sovyetler Birliği'nde de Ankara'nın Batı ile anlaştığı ve yapılan antlaşmada gizli maddeler olduğu yönünde kuşku oluştu. Durumu aydınlığa kavuşturmak için Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Ukrayna ve Kırım Silahlı Kuvvetler Komutanı Mihail Frunze'yi Türkiye'ye "Olağanüstü Yetkili Temsilci" olarak atadı (Arsan, 1964: 422; Karabekir, 1960: 1155). Rusya'nın kaygısı ancak Frunze'nin Türk-Sovyet dostluğunun giderek pekişmekte olduğu yönünde verdiği raporlar sonrası ortadan kalktı.

Ankara İtilâfnâmesi'nin imzalanmasından sonra Fransızlar Türk topraklarını 4 Kasım 1921'den itibaren boşaltmaya başladılar. 1 Aralık 1921'de Türk heyeti, Adana'daki resmi daireleri işgal etti, 20 Aralık 1921'de Fransız askerleri Adana'dan çekildi (Jaeschke, 1971: 169). 25 Aralık 1921'de Gaziantep işgalden kurtuldu. Fransızların son kafilesi 5 Ocak 1922'de bir savaş gemisiyle Mersin limanından ayrıldı, bu suretle Güney Anadolu bölgesindeki işgal tümüyle sona ermiş oldu.

13. GÜNEY CEPHESİNİN ÖZELLİKLERİ VE DEĞERLENDİRME

İstiklal Harbi'nde Güney Cephesi, Doğu ve Batı cephelerinden çeşitli yönlerden farklılık gösterdi. Bu farklılıklar;

- Düşman kuvvetlerinin niteliği
- İşgalci güçlerin değişmesi
- Harekât alanının bütünlüğü
- Harekât nevelerindeki değişiklik
- Kuvaymilliyenin yapısı ve özellikleri
- Ermenilerin kullanılması yönlerinden oldu.

Doğu Cephesi'nde düşman Ermeni ordusu ve silahlı Ermeni çeteleri, Batı Cephesi'nde Yunan ordusu iken Güney Cephesi'nde önce İngilizler ve Fransızlar, İngilizlerin çekilmesiyle Fransız ordusu ve silahlı Ermenilerdi. Diğer cephelerde işgalci güç tek iken Güney Cephesi'nde önce hem İngiliz hem Fransız kuvvetleri vardı. Bir süre sonra İngilizlerin çekilmesiyle bölge tümüyle Fransız işgaline uğradı.

Doğu ve Batı cephelerinde düşmanla Türk ordusu savaşırken, Güney Cephesi'nde

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

düşmanla çatışan esas kuvvet Kuvayımilliyeye unsurları ile bölge halkı idi. Türk ordusu Kuvayımilliyeye teşkillerine örtülü ve sınırlı seviyede destek sağladı. Dolayısıyla Güney Cephesi halk ordusuna dayanan özelliği ile öne çıktı. Bu durum hem bir zorunluluk hem de usta bir siyasetin gereği idi.

Zorunluluk, bölgede Türk ordusundan hiçbir düzenli birliğin bulunmamasından kaynaklanıyordu. Mondros Mütarekesi öne sürülerek Osmanlı orduları 1918 yılı sonuna doğru Pozantı'ya kadar olan bölgeyi boşaltmaya zorlanınca Güney Cephesi dahilinde düzenli Türk kuvveti kalmamıştı. Bölgede sadece kışla muhafızları ile askerlik şubelerinde görevli askerler bulunuyordu. Diğer bir zorunluluğu Batı Cephesi oluşturuyordu. Kesin sonucun alınacağı cephe Batı Cephesi olacağından, Batı Cephesi'nin aleyhine diğer cephelere birlik kaydırmaktan sakınılıyordu. Batı Cephesinin kaybedilmesi tüm cephelerin çökmesi anlamına geldiğinden katı önceliğe sahipti.

Cephede asker kullanımından kaçınılması bu zorunlulukların yanı sıra stratejik bir kararın da neticesiydi. Mustafa Kemal Millî Mücadeleyi sürdürürken Türk ordusunun İngiliz, Fransız ve İtalyan orduları ile doğrudan muharebeye tutuşarak yeni bir savaş başlatmaktan özellikle sakındı. Bunun yanında Millî Mücadelenin gerilla harbine dönüşmemesi için tüm faaliyetlerin uluslararası hukuka uygun yürütülmesine dikkat edildi. Yasal bir belge olarak kabul edilen Mondros Mütarekesi kapsamında Güney Cephesindeki Türk kuvvetleri bölgeyi tahliye ettikten sonra buraya yeniden kuvvet tahsis etmek Sivas Kongresi'nde teşkil edilen ve geçici hükümet gibi hareket eden Temsil Heyetini (TBMM açıldıktan sonra Ankara Hükümetini) hukuki meşruiyet yönünden zor durumda bırakabilirdi. Ayrıca cephedeki direnişin asker olmadan halk mücadelesi olarak gerçekleşmesi Batı kamuoyunu etkilenmesi ve İtilaf cephesinde çatlak oluşturulması bakımından da önemliydi.

İstiklal Harbi'nde diğer cephe bütünlük arz ederken Güney Cephesi kendi içinde farklılık göstererek Adana, Maraş, Urfa ve Antep bölgeleri olmak üzere dört alt cepheye ayrıldı. Kuvvet olarak Maraş ve Urfa cephelelerinde çatışanların tamamına yakını Kuvayımilliyeye savaşçılarından oluşurken, Adana bölgesinde Pozantı kesiminde nizami birlikler Kuvayımilliyeye unsurlarını takviye ederek destekledi. Antep bölgesinde başlangıçta mücadeleyi Kuvayımilliyeye müfrezeleri yürütürken, şehrin Fransızlar tarafından kuşatılmasını müteakip dışarıdan kuşatmayı yarmaya yönelik taarruzları Kuvayımilliyeye müfrezeleri ile desteklenen düzenli birlikler icra etti.

Cephede karşılıklı ordular mukayese edildiğinde, bir tarafta her türlü silah ve lojistik imkâna sahip İngiliz ve Fransız kuvvetleri, diğer tarafta asker sayıları kadro mevcutlarının onda birine düşmüş ve İtilaf Devletlerinin baskısı ile Torosların kuzeyine çekilmek zorunda bırakılmış Türk ordusu vardı. Bu durumda işgalcilere karşı direnecek yegâne unsur olarak Kuvayımilliyeye müfrezeleri kalıyordu. Müfrezeler personel, araç, silah, mühimmat yönünden var olan büyük çaplı dengesizliği gidermek için coğrafyadan istifade ederek kendi bölgelerinde en uygun hareket nev'ini kullandılar. Dört alt cepheden Adana'da hareket nev'i; boğaz, geçit ve gediklerde muharebe ve arazi savunması/taarruzu şeklinde gerçekleşirken, Maraş ve Urfa'da meskûn mahal muharebeleri, Antep'te ise hem meskûn mahal muharebesi hem de kuşatmayı yarma hareketi şeklinde icra edildi.

Güney Cephesinde halkın kendisini savunmak üzere örgütlenmesi Kuvayımilliyeye teşkillerini meşrulaştırdı ve Misakı Milliye dayanak teşkil etti. Halkı örgütlenme ve direnişe sevk eden en önemli motivasyon Türklük ve yurtseverlik duygusu oldu. İtilaf Devletleri Güney Anadolu'da direnişi kırmak ve zayıflatmak gayesiyle özellikle Kürt ve Arap aşiretleri kışkırtmaya yönelik ciddi çalışmalar yaptılar ancak umdukları neticeyi alamadılar. Bunun en bariz örneği Urfa savunması oldu. Urfa'nın Fransız işgalinden kurtarılmasında Urfa'daki aşiretler kilit rol oynadılar, çoğu aşiretler Millî Mücadeleden yanı sıra tavrı olarak mücadeleye katıldılar.

Güney Cephesi'nde örgütlenen Kuvayımilliye birlikleri gerçek anlamda halk kuvvetlerinden oluştu, komutanları bölgelerin hatırlı kimseleri veya subaylardan seçildi. Eşkîya, çete ve zorbalar bu cephede Kuvayımilliyeye karışamadılar. Kuvayımilliye yalnız vatanseverlik duygusuyla savaştı, gerektiğinde nizami ordu birlikleri gibi cephe muharebelerine katıldı, düşman tarafından kuşatılmış şehirleri savundu, işgal altındaki şehirleri kuşatarak kale muharebelerine girdi (Selek, 2000; 422). Yine bu cephedeki Kuvayımilliye teşkilleri içerisinde Osmaniye'de Rahime Onbaşı, Tarsus'ta Kılavuz Hatice, Antep'te Yirik Fatma gibi çok sayıda kadın kahraman görev aldı (Şıvgın, 2014: 30).

Güney Cephesi'nin örgütlenme özelliklerinden birisi de Pozantı kongreleri hariç bölgede kongre hareketi ve Batı'daki gibi kongre tipi örgütlenme olmadı. Bölgedeki direniş büyük ölçüde Sivas Kongresi Temsil Heyetinin nezareti ve yönlendirmesi altında yürütüldü. Örneğin Antep'te Cemiyet-i İslamiye, Sivas Kongresi'nden sonra Müdafai Hukuk Cemiyetine dönüşerek muharebeleri yönetti. Antep'in teslimine de bu cemiyet karar verdi. Fransızlara verilen mazbatanın altında "Ayıntap kasabası geçici hükümet üyeleri" ibaresi yer almaktaydı. Dolayısıyla savaş süresince bu kurul Antep'te hükümet görevini yerine getirdi (Tanör, 1998: 213).

Anadolu'dan başka Kuvayımilliye örgütü Suriye'de de birçok noktada kuruldu (Umar, 2004: 428; AA/599/29-154/35-2) ve bunlar Antep, Maraş, Urfa Kuvayımilliyesi gibi Temsil Heyeti Başkanı ile görüş alışverişinde bulundular. Mustafa Kemal Suriye'de kurulan Kuvayımilliyeyi iki bakımdan çok önemsiyordu: Suriye'de isyan çıkartıp Fransızları burada meşgul etmek ve Fransız kuvvetlerini güneyden Suriye ve kuzeyden Anadolu Kuvayımilliyesi arasında iki yönden ateşle sıkıştırmak (Şıvgın, 2014: 28).

Millî Mücadele döneminde silahlı Ermeniler Doğu Cephesinde doğrudan ve Güney Cephesinde çoğu yerde Fransız kuvvetlerini destekleyerek, nüfus yönünden kalabalık olduğu merkezlerde yine doğrudan millî kuvvetlerle veya düzenli birliklerle çatıştılar. Doğu Cephesinde Ermeniler nasıl İngilizler tarafından kullanılıp sonunda yüzüstü bırakıldılarsa, Güney Cephesinde de bu kez Fransızlar tarafından aynı sonuçla karşılaştılar. Fransızların bölgeyi işgaline alet edilen Ermeniler gerçeklikten kopuk hayal dünyası içinde Türklere saldırırken Ankara İtilafnamesi'ni öğrenince kendilerini arkadan vurulmuş hissettiler. İşgal döneminde işledikleri insanlık dışı pek çok suç sebebiyle bu kez Fransızlardan önce Ermeniler bölgeyi tahliye etmek zorunda kaldılar.

Günümüzde Ermeniler hala aynı yanlışın içerisinde, diğer devletlerin kendi menfaatleri çerçevesinde Ermeni yanlısı görülen politika ve uygulamalarına kanmakta, Türkiye'ye karşı rasyonellikten uzak düşmanca bir siyaset izlemektedir. Bunun sonucu Ermenistan halkı dünyaya kapalı, ekonomik yönden zayıf, moral yönden tükenmiş olarak komşuları Türkiye ve Azerbaycan'a karşı nefret tutumunda ısrar etmektedir. Türkiye'nin uzattığı barış elini tutması halinde Ermenistan'ın önüne başta siyasi ve ekonomik olmak üzere her alanda yeni imkânlar ve fırsatlar çıkacağı bir gerçektir.

Neticede İstiklal Harbi'nde Güney Cephesi, bir milletin en kötü şartlar altında ve ordudan yoksun olsa da işgalcilere karşı nasıl mücadele edilmesi gerektiğini göstermiştir. Halkın mücadelesi karşısında dünyanın en gelişmiş ordularının dahi nasıl çaresiz kaldığının en güzel örneğidir.

KAYNAKÇA

ATASE ARŞİVİ (AA). İstiklâl Harbi Koleksiyonu. (KLS: 599/DOS: 29-154/FİH: 35-2)

ABADİE, M. (2005) Türk Verdünü Gaziantep (Antep'in Dört Muhasarası), Şehitkamil Belediyesi Kültür Yayınları, Gaziantep.

AKBIYIK, Y. (1999) Millî Mücadele'de Güney Cephesi Maraş, ATAM Yayınları, Ankara.

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

- AKYÜZ, Y. (1998) Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922. TTK Yayınları, Ankara.
- ARIKOĞLU, D. (1961) Hatıralarım, Alev Dikici Yayınevi, Adana.
- ARSAN, N. (1964) Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ARTUÇ, İ. (2001) Yeniden Doğu, Türk Kurtuluş Savaşı – I, Kastaş Yayınevi, İstanbul.
- ATATÜRK, M.K. (2004) Nutuk, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- BARR, J. (2016) Kırmızı Çizgi Paylaşılmayan Toprakların Yakın Tarihi, Pegasus Yayınları, İstanbul.
- BIYIKLIOĞLU, T. (1999) Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Gnkur. Basımevi, Ankara.
- CEBESÖY, A.F. (2000) Milli Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, İstanbul.
- ÇELİK, K. (1999). Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922). TTK Basımevi, Ankara.
- DAĞISTAN, A. (2002) Türkler – 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- DİNÇER, A. N. (1983) Rahime Onbaşı, Hançer Matbaası, Osmaniye.
- ENER, K. (1965) Çukurova'nın İşgali ve Kurtuluş Savaşı, Berksoy Matbaası, Ankara.
- GÜLLÜ, R.E. (2010) Antep Ermenileri, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- HARP TARİHİ VESİKALARI DERGİSİ (HTVD). (1955) Vesika No. 373
- HARP TARİHİ VESİKALARI DERGİSİ (HTVD). (1965) Vesika No. 1247
- HATİPOĞLU, S. (2001) Türk-Fransız Mücadelesi, ATAM Yayınları, Ankara.
- KANSU, M.M. (2009) Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber – II, TTK Basımevi, Ankara.
- KARABEKİR, K. (1960) İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- KILINÇKAYA, M.D. (2004) Osmanlı Yönetimindeki Topraklarda Arap Milliyetçiliğinin Doğu ve Suriye, ATAM Yayınları, Ankara.
- KINROSS, L. (1990) Atatürk. Bir Milletten Yeniden Doğu, Sander Yayınevi, İstanbul.
- LOHANİZEDE, M.N. (1989) Gaziantep Savunması, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- MACMİLLAN, M. (2004) 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikâyesi. ODTÜ Yayınları, Ankara.
- ÖZALP, Y. (1976) Milli Mücadele'nin İlk Zaferi, İkbal Matbaası, İstanbul.
- ÖZÇELİK, İ. (2003) Milli Mücadelede Güney Cephesi Urfa, ATAM Yayınları, Ankara.
- PAMUK, B. (2009) Antep Savunması, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- SARAL, H.-T. (1970) Vatan Nasıl Kurtuldu, T.İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- SARIHAN, Z. (1995) Kurtuluş Savaşı Günlüğü – III, TTK Yayınları, Ankara.
- SELEK, S. (1982) Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı) – I, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- SELEK, S. (1982) Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı) – II, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- SONYEL, S.R. (1973) Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika – I, TTK Yayınları.
- ŞALVUZ, İ.F. (1938) Kurtuluş Savaşı'nda Kahraman Çukurovalılar, Aydınlık Basımevi, İstanbul.
- ŞIVGIN, H. (2014) Güney Cephesi'nin Değerlendirilmesi, Türk İstiklal Harbi'nde Kuvayımillie, Düzenli Ordu ve Cepheler, ss. 13-32, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- TANÖR, B. (1998) Türkiye'de Kongre İktidarları 1918-1920, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- TANSEL, S. (1978) Mondros'tan Mudanya'ya Kadar – I, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- TEKELİOĞLU, S. (1965) Kuvayımillie Komutanı Tekelioğlu Sinan Bey'in Günlüğü, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- TURAN, M. vd. (2006) Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Gazi Kitapevi, Ankara.

- TURGUT, H. (2012) Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali. T. İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- TÜRK İSTİKLAL HARBİ (TİH) - I. (1999) Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- TÜRK İSTİKLAL HARBİ (TİH) - II/II. (1999) Batı Cephesi, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- TÜRK İSTİKLAL HARBİ (TİH) - IV. (2009) Güney Cephesi, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- TÜRKGELDİ, A. (1948) Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi. Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara.
- UMAR, Ö.O. (2004) Suriye 1908-1938. ATAM Yayınları, Ankara.
- URSAVAŞ, A.S. (2000) Kilikya Dramı ve Urfa'nın Kurtuluş Savaşları. Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- UYANIKER, F. (2007) Milli Mücadelede Türk Kadını (Basılmamış Daktilo Metni). Gnkur. ATASE Bşk.lığı Kütüphanesi, Ankara.
- ÜNALP, F.R. (2018) Birinci Dünya Harbi Sonunda Maraş'ın İtilaf Devletlerince İşgali ve Maraş Savunması. Gazi Akademik Bakış (11/22), ss. 205-235, Ankara.
- YAVUZ, B. (1994) Türk-Fransız İlişkileri 1919-1922. TTK Yayınları, Ankara.

373 No. 1 vesikanın açıklaması

Büyük Millet Meclisi Reisi tarafından Fransızlarla akdedilen mütarekenin Fransızlar tarafından ihlâl edilmiş olduğundan tekrar muhasamata başlanması hakkında birliklere ve ilgililere verilen emrin aslını göstermektedir.

Vesika No. 373

16 Haziran 336

Onikinci Kolordu Kumandanlığına
Onüçüncü Kolordu Kumandanlığına
Anteb Kuvayı Milliye Kumandanı Recep Beye
12 nci Kor. vasıtasıyla Binbaşı Şemsettin Beye
Anteb vasıtasıyla Kilis'te Kaymakam İrfan Beye

ŞİFRE

SİYASİ

KİLİKYA

1 — Fransızlar tâ'til-i muhasamat müddetinin temdidini için müracaat ettiler. muhasamat için takarrür ettirilen mukaveleye riayet etmemektedirler. Mütarakeden maksadları esirlerini kurtarmak ve aleyhimize yapmakta oldukları taarruz istihzaratını ikmal etmek için vakit kazanmak olduğu tahakkuk etmiştir. Tarafımızdan tâ'til-i muhasamatın sonradan mütakalatındaki ekâbir-i memurîn ve eşraf ile birçok mâsum İslâmları tevkife devam etmeleri ve ahali İslâmiyeye karşı Ermenilerle katliâm yaptırılmaları ve iade ettiğimiz üseraya mukabil adette mevkufin iade etmemeleri suretiyle mütarekenin ahkâmına tâ'til-i muhasamat mukarrerata fiilen muhalefet etmişlerdir. Bundan maada bizim tâ'til-i muhasamat etmeğimizin emmunda istifade ederek ansızın Ereğli'ye asker çıkarmış ve memleketimizin bir noktasını daha işgal etmişlerdir. Binaenaleyh tâ'til-i muhasamat teklifi tarafımızdan kabul edilmeyecek ve kendilerine tarafımızdan haber verilmesine imkân kalmamak üzere 18/19 Haziran 336 msfülleyinden itibaren bütün Kilikya Fransız cephesinde muhasamat tekrar başlayacaktır. Şimdiye kadar tarafımızdan verilmiş olan esirlerden başka hiçbir Fransız esiri iade edilmeyecektir. Keyfiyetin derhal en ileri hatlarımıza kadar bütün cepheye tebliği ve kimlere ne zaman tebliğ edildiğinin sür'at-i iş'arı mütemennadır. Hiçbir kumandan veya memur tarafından Fransızlara bir tebligat yapılmıyacaktır. Tebligat yalnız Ankara'dan icabedenlere bildirilmiştir. Alâkadar kumandanlar makamât-ı milkiyeyi sureti mahremanede haberdar edeceklerdir.

2 — 12 nei, 13 nei Kolordu Kumandanlıklarına, Antep Kuvayı Milliye Kumandanı Recep Beye ve beray-i malûnat Kaymakam İrfan ve Binbaşı Şemsettin Beylere tebliğ edilmiştir.

İsmet

~~Erişir~~ Ermenilerle Umumiye Reisi
Büyük Millet Meclisi Reisi
M. Kemal

Kapadım 17/minh

Memduh

Ek. 1: Fransızlarla Akdedilen Mütareke Fransızlar Tarafından İhlâl Edilince Tekrar Muhasamata Başlanması Yönünde TBMM Reisi Tarafından Birliklere ve İlgilere Gönderilen Emrin Açıklaması

VESİKA-N°. 1247Büyük Millet Meclisi
Erkânıharbiye-i Umumiye Riyaseti

24/2/337

Merkez Ordusu Kumandanlığına

Şifre :

C. 23/2/37 şifreye :

1. Düvel-i İtilâfiye murahhasları 25 Kânunusani'de Paris'de Alman tamirat ve Şark-ı Karip mesailini hal etmek üzere toplandıkları zaman İngiltere Hariciye Nazırı Lord Gürzon Asya-yı Suğra meselesini esaslı bir surette hal etmek maksadiyle azaları meyanında Ankara Hükümetinin de mümessili bulunmak üzere Türk ve Yunan murahhaslarının iştirakiyle 21 şubatta Londra'da bir konferans akdini ileri sürmüş ve bu teklif kabul edilerek tarafeyn davet edilmiştir. Bu davet Babıali tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine bildirilmiş ve heyet-i vekilece verilen cevapta Büyük Millet Meclisi Hükümetinin meşruiyetinin zat-ı şahane tarafından kabul ve ilan ve Londra konferansında Türkiyeyi temsil etmek hakkının ancak Büyük Millet Meclisi tarafından müntahap bir heyet tarafından olabileceği etyan edilmiştir. İstanbul ile bu hususta devam eden muhaberat müsabet bir neticeye iktiran eylemediğinden Meclis-i Millimizce intihap edilen heyet-i murahhasımız Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in riyasetinde olarak Antalya-İtalya tarihiyle Londra'ya izam kılınmıştır. Bunlara verilen talimat-ı esasıye Misakı Milli dairesindedir.

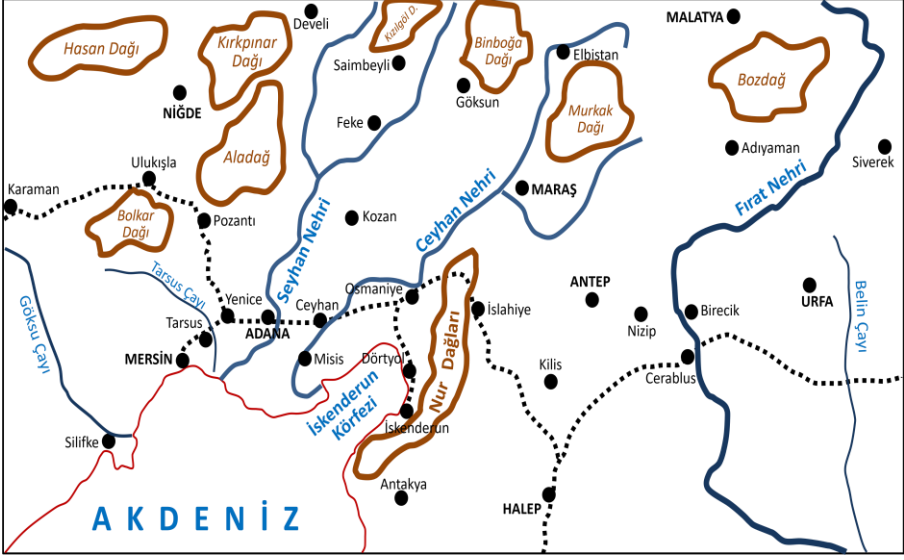
2. Garpta Yunanlıların vâsi mişyasta taarruz hazırlıkları yaptıklarına dair resmî ve gayrî resmî menabî-i muhtelifeden birçok haberler alınmaktadır. Bu haberlere nazaran Yirmi bir şubattan evvel umumî bir Yunan taarruzuna intizar etmek lazım geliyordu. Bu taarruzun teahhürü Yunanlıların mukabil istihzarat ve hareketimizden içtinap ettiklerinden ileri geldiği de yine menabî-i muhtelifeden alınan haberlerle teşeyyüd etmektedir. Mamafih Trakya ve Yunanistan'dağ yeni kuvvetlerin vurudu tahakkuk etmiş ve bilmukabele tedabir-i lazimeye tevessül edilmiştir efendim.

Fevzi

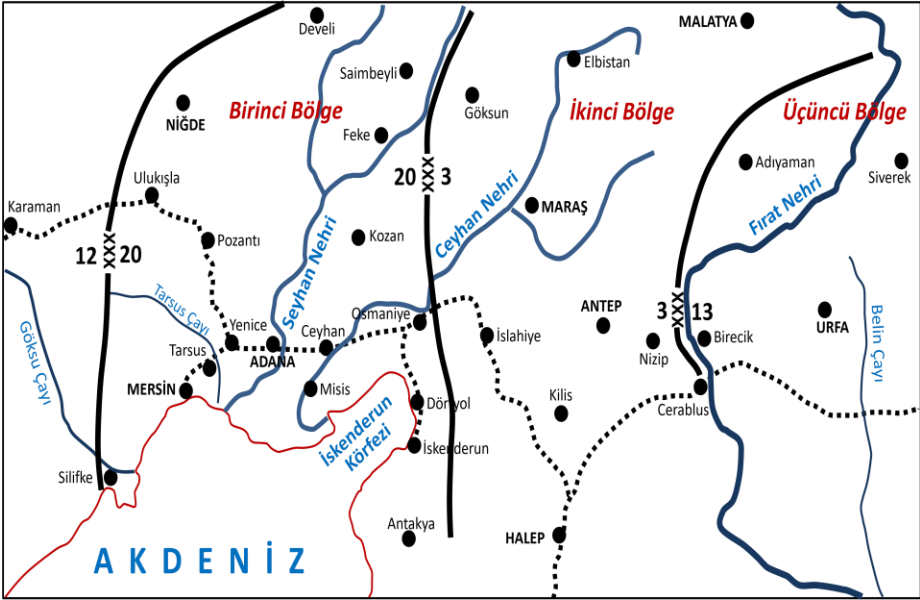
Dolap No. 10
Göz No. 2
Dosya No. 76/A

Ek. 2: Londra'da Yapılacak Konferansa TBMM Hükümeti'nin de Davet Edildiği ve Konferans İçin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey Başkanlığındaki Heyetin Görevlendirildiğine Dair Mesajın Sureti

Güney Cephesinde İngiliz-Fransız İşgalleri Arasındaki Farklılıklar, Savunma...

Kroki-1: Güney Cephesinin Coğrafi Durumu

Kroki-2: Güney Cephesinin Kolordulara Tahsisi